

STORTINGET

Innst. 448 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra næringskomiteen

Prop. 105 S (2023–2024)

Innstilling fra næringskomiteen om Endringer i statsbudsjettet 2024 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2024)

Til Stortinget

1. Sammendrag

Regjeringen har fremmet en proposisjon om jordbruksavtalen for 2024–2025. Avtalen ble inngått mellom staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag 16. mai 2024. Jordbruksoppgjøret gjelder forslag til bevilgninger over statsbudsjettets kap. 1150 for kalenderåret 2025 og foreslåtte endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett for 2024. Videre omfatter avtalen endringer i målpriser for perioden 1. juli 2024 til 30. juni 2025. Partene er enige om at enkelte mindre spørsmål av teknisk karakter kan avklares i forbindelse med gjennomgangen av avtaleteksten for kommende periode.

I kapittel 2 i proposisjonen omtales gjennomføringen av forhandlingene, herunder jordbrukets krav, statens tilbud og det videre forløp i forhandlingene. Kapittel 3 belyser utviklingen i jordbruket, og kapittel 4 omtaler utviklingen i foredlings- og omsetningsleddet. I kapittel 5 beskrives importvernet og internasjonale forhold som for eksempel WTO Landbruksavtalen, EUs landbrukspolitik og forhandlinger om handelsavtaler.

Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i avtalen. Gjeldende mål for landbrukspolitikken, slik de står i Landbruks- og matdepartementets budsjettproposisjon for 2024, er også gjengitt i kapittel 6 i proposisjonen.

Kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale og viktige politikkområder. Kapittel 8 omtaler overførte og innsparte midler, og forslag til omdisponering av disse i 2024, samt detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte ordningene i 2025.

Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi er omtalt i punkt 1.10 i proposisjonen.

18. april 2024 behandlet Stortinget Meld. St 11 (2023–2024) Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket, jf. Innst. 258 S (2023–2024). I punkt 1.4 i proposisjonen omtales oppfølgingen av Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024), og i punkt 1.3 omtales de romertallsvedtakene som Stortinget vedtok, og som helt eller delvis følges opp i jordbruksoppgjøret.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sverre Myrli, Runar Sjøstad, Rune Støstad og Solveig Vitanza, fra Høyre, Olve Grotle, Linda Hofstad Helleland og Lene Westgaard-Halle, fra Senterpartiet, Hans Gunnar Holand, Jenny Klinge og Per Olav Tyldum, fra Fremskrittspartiet, Sivert Bjørnstad og Bengt Rune Strifeldt, fra Sosialistisk Venstreparti, fung. leder Torgeir Knag Fylkesnes, fra Rødt, Geir Jørgensen, fra Venstre, Alfred Jens Bjørlo, og fra Miljøpartiet De Grønne, Sigrid Zurbuchen Heiberg, viser til Prop. 105 S (2023–2024) Endringer i statsbudsjettet 2024 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2024). Den 6. juni 2024

holdt næringskomiteen åpen høring om Jordbruksopp-
gjøret 2024, og komiteen inviterte samtidig også til
skriftlige innspill i saken.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstre-
parti mener det er uheldig at regjeringen legger opp til
en uforsvarlig behandling av årets jordbruksopp-
gjør, gjennom å levere proposisjonen svært sent til Stortinget
og dermed amputere den demokratiske behandlingen. Dette
vanskeliggjør en forsvarlig behandling. Disse medlemmer
forventer at proposisjonen kommer til behandling i Stortinget
på et tidligere tidspunkt i 2025, slik at man kan sikre en
forsvarlig saksbehandling.

Komiteen vil fremheve at norsk landbruk i mange år har
vært en bærebjelke i samfunnet, og at denne rollen bare vil bli
enda viktigere i årene som kommer. Med stadig mer uforutsigbare
klimaforhold og globale handelsutfordringer er det viktig å ha
et sterkt innenlands landbruk som sikrer befolkningen nok mat
av høy kvalitet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre
viser til at dersom Norge skal klare å møte de store utfordringene
landbruket og norsk matproduksjon står overfor, er det viktig
ikke å låse norsk landbruk inn i eksisterende mønstre som
hindrer det å finne en god balanse mellom nødvendige
reguleringer og fleksibilitet for innovasjon og vekst. Det
handler om å forandre for å bevare. Derfor mener disse
medlemmer at det er viktig å legge til rette for et dynamisk
og konkurransedyktig landbruk, noe som er avgjørende for å
sikre langsiktig økonomisk vekst og innovasjon i møte med
utfordringene landbruket allerede står overfor og vil møte frem
mot 2040.

2.1 Gjennomføring av forhandlingene

Komiteen viser til at forhandlingene er ført på grunnlag
av Hovedavtalen for jordbruket.

Komiteen viser også til at jordbruksforhandlingene ble
gjennomført kort tid etter Stortingets behandling av Meld. St. 11
(2023–2024) Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og
plan for opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket, jf. Innst. 258
S (2023–2024). Meldingen la et nytt grunnlag for forhandlingene
på vesentlige forhandlingsområder, både når det gjelder en strategi
for økt selvforsyning og en plan for opptrapping av inntektsmulighetene
i jordbruket.

Komiteen merker seg også at Budsjettnemnda for jordbruket
avga et omforent tallgrunnlag den 16. april 2024, og at nemnda
avga en tilleggsutredning til den nye totalkalkylen for aktive
jordbruksbedrifter 20. april 2024, basert på partenes bestilling som
kom i

etterkant av Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet,
Fremskrittspartiet og Venstre, merker seg at partene med dette
hadde et nytt omforent tallgrunnlag som utgangspunkt for
forhandlingene.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk
Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne viser til sine merknader
i Innst. 258 S (2023–2024), og debatten rundt tallgrunnlaget for
bøndernes inntekt. Disse medlemmer merker seg at regjeringen i
forbindelse med jordbruksoppgjøret har lagt til grunn tallgrunn-
laget den selv foreslo i Meld. St. 11 (2023–2024), selv om
tallgrunnlaget ikke har flertall på Stortinget.

Disse medlemmer merker seg at verken Norges Bondelag eller
Norsk Bonde- og Småbrukarlag har gitt sin eksplisitte tilslutning
til regjeringens beregningsmodell, men at organisasjonene
derimot er uenige i beregningsmetoden staten har lagt til grunn
i forhandlingene.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og
Miljøpartiet De Grønne viser til Norsk Bonde- og Småbrukarlags
skriftlige høringsinnspill til næringskomiteen, der de skriver
følgende:

«At NBS i år valgte å forholde seg til disse gitte rammene for
forhandlingene, er ikke en anerkjennelse av at tallgrunnlaget er
rett, men en erkjennelse av at dette er forutsetningene for å
kunne delta som forhandlingspart.»

Norges Bondelag skriver følgende i et skriftlig innspill til
komiteen:

«Jordbruksforhandlingene må foregå på grunnlag av et omforent
tallmateriale. Norges Bondelag jobbet naturligvis gjennom hele
prosessen med nytt tallgrunnlag for å få gjennomslag for våre
løsninger. Men når Stortinget har behandlet saken, har vi
forholdt oss til behandlingen i Stortinget 18. april, der vedtak
XIII legger meldinga ved protokollen.»

Komiteen viser til at staten mottok et felles krav fra
Jordbrukets forhandlingsutvalg, på vegne av Norges Bondelag og
Norsk Bonde- og Småbrukarlag, den 27. april 2024. Jordbrukets
forhandlingsutvalg la Stortingets behandling av Meld. St. 11
(2023–2024), samt Budsjettnemndas omforente materiale, til grunn
for forhandlingene. Komiteen viser til at kravet hadde en
økonomisk ramme på 3 930 mill. kroner, og at hovedprioriteringene
i kravet var:

1. et betydelig løft for inntektsnivået
2. økt selvforsyning, og
3. redusert risiko for hver enkelt bonde.

Komiteen viser videre til at statens tilbud ble lagt fram den 6. mai 2024, og at også staten la Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024) til grunn, samt det oppdaterte omforente grunnlagsmaterialet fra budsjettnemda. Komiteen merker seg at tilbudet hadde en økonomisk ramme på 2 620 mill. kroner. Den 16. mai 2024 ble det klart at staten og jordbruket var enige om en ny jordbruksavtale for 2024.

Komiteen understreker betydningen av at man her i landet har årlige jordbruksforhandlinger der organisasjonene i landbruket setter seg sammen med staten og forhandler om viktige rammebetingelser.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at både den norske samfunnsmodellen med trepartsamarbeid og forhandlingssystemet er en naturlig del av den norske samhandlingsmodellen. Disse medlemmer understreker betydningen av at også utformingen av landbrukspolitikken skjer i nært samarbeid med næringen selv. Gjennom Hovedavtalen påtar jordbruket seg ansvaret for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen, og organisasjonene i landbruket er tydelige på at de ser på forhandlingsretten som et helt sentralt element i å sikre bønder gode, forutsigbare rammevilkår. I år har begge faglagene inngått en jordbruksavtale, noe disse medlemmer ser som svært positivt. Disse medlemmer merker seg at jordbrukets organisasjoner ber Stortinget slutte seg til den fremforhandlede avtalen og vedta årets jordbruksoppgjør, og at også flere av de andre høringsinstansene er tydelige på dette.

Komiteens medlem fra Venstre vil stemme for det inngåtte jordbruksoppjøret mellom staten og landbrukets organisasjoner for 2024, dette basert på prinsippet om at det skal lønne seg å forhandle og inngå avtaler, framfor å først forhandle, bryte og deretter forsøke å få stortingsflertallet til å overby staten. For dette medlem er det også avgjørende at Stortinget nylig har vedtatt at det snarest mulig skal startes arbeid med en offentlig utredning som kan legge grunnlag for en stortingsmelding om fremtidens matsystemer, der folkehelse, klima, natur og landbruks- og matpolitikk blir satt i sammenheng – som i framtida vil bli en viktig overordnet ramme også for den «smale» jordbrukspolitikken som utformes gjennom de årlige jordbruksoppjørene.

Dette medlems tilslutning til den inngåtte avtalen betyr imidlertid ikke at dette medlem uten videre støtter alle prioriteringer i økninger og reduksjoner av ulike tilskudd, men respekterer en inngått avtale.

Dette medlem legger videre til grunn at det er det beregningsgrunnlaget som regjeringen foreslo i Meld. St. 11 (2023–2024), og som Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Høyre og Venstre opprinnelig var enige om –

justert for endringene i timetallet i årsverksberegningen vedtatt i forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024) – som ligger til grunn også for kommende jordbruksoppgjør, slik det gjør det for årets jordbruksoppgjør. Dette medlem vil her bl.a. vise til skriftlig innspill fra Norges Bondelag til næringskomiteen i forbindelse med behandlingen av årets jordbruksoppgjør, hvor Norges Bondelag skriver:

«Vi kan ikke forhandle på varierende tallgrunnlag fra år til år. Landbruket er en langsiktig næring som trenger forutsigbare rammebetingelser.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne vil imidlertid peke på at innretningen i kommende jordbruksoppgjør må endres til dels betydelig, slik at både Stortingets vedtak og føringer i behandlingen av Meld. St. 11 (2023–2024) og landbrukets forpliktelser for å nå klimamålene følges opp på en bedre måte enn årets inngåtte avtale. Konkret vil det kreve bedre rammevilkår for grøntsektoren og en betydelig styrking og prioritering av økt produksjon av frukt, grønt og matkorn, på bekostning av øvrig produksjon, dette i kombinasjon med tiltak lenger opp i verdikjeden for å sørge for at etterspørselen etter frukt, grønt og matkorn generelt, og norskprodusert plantebasert mat spesielt, øker. I sum må man lykkes med en grønnere og mer bærekraftig landbrukspolitik.

Disse medlemmer viser til konkrete forslag og merknader i denne innstilling knyttet til dette.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre vil understreke at Norge står foran en krevende økonomisk omstilling, og at det i større grad bør stimuleres til vekst i privat og konkurranseutsatt næringsliv enn regjeringen legger opp til. Det må både legges til rette for at flere næringer i Norge styrker seg, at det skapes nye verdier og flere arbeidsplasser. Disse medlemmer viser til at Norge har gode forutsetninger for å lykkes hvis de rette valgene tas, og man ikke utsetter gjennomføring av nødvendige endringer. Det gjelder også landbruket. For å sikre et moderne, bærekraftig og verdiskapende norsk landbruk, må flere grep tas i jordbrukspolitikken.

Disse medlemmer er klar over at det å være bonde i dag innebærer å måtte sette seg inn i et konglomerat av regler og ordninger. Det gir en vanskelig hverdag for bøndene, og er et vanskelig system for myndigheter og innbyggere å forstå.

Disse medlemmer er bekymret for at jordbrukspolitikken i så stor grad er preget av en sammenfatt målstruktur og et komplekst virkemiddelsystem som ofte har vært utformet ut fra andre hensyn og prinsipper enn å korrigere markedssvikt med lavest mulige kostnader. Når potensialet for økt verdiskaping basert

på jordbruksressursene er så stort som det er i Norge, må ikke jordbrukspolitikken innretning begrense utviklingen. Det må legges til rette for kostnadseffektiv og bærekraftig matproduksjon, og tiltak som styrker konkurransekraften i hele verdikjeden for matproduksjon. Økt verdiskaping må sikres gjennom konkurransedyktig råvareproduksjon og næringsmiddelindustri, samt gjennom lønnsom utnyttning av ressursene på norske gårder.

Disse medlemmer viser til at ny teknologi gir bruk av alle størrelser bedre muligheter til å utnytte de ressursene som er på gården. Innenfor annen landbruksbasert næring er det også behov for å stimulere til mer entreprenørskap og økt lønnsomhet og sysselsetting. Disse medlemmer vil understreke at det å øke verdiskapingen i jordbruket innebærer å utnytte markedsmulighetene i verdikjeder for matvarer, øke konkurransen og konkurranseevnen for effektivitet i matvaresystemet og å redusere de høye kostnadene på innsatsfaktorene. Imidlertid er det slik at understøttede priser og regulerte markeder reduserer insentivene for verdiskaping.

Disse medlemmer mener det er behov for at landbruket i større grad anerkjennes som en virksomhet drevet av selvstendig næringsdrivende, som har både rett og evnen til å treffe selvstendige beslutninger basert på hva som best tjener deres interesser. Landbruket bør også i større grad betraktes som en integrert del av en verdikjede – en kjede som starter med det utstyret næringen behøver, som avsluttes med den maten forbrukerne konsumerer og det kulturlandskapet samfunnet verdsetter, og som inngår i en sirkulærøkonomi hvor mange andre næringer også er involvert. Landbruket krever både arbeidskraft og kapital, som må lønnes og forrentes – ressurser som også kunne vært anvendt i andre typer virksomheter.

Disse medlemmer viser til at norsk landbruk er i dag avhengig av en rekke tilskudd. I 2023 betalte Landbruksdirektoratet produksjonstilskudd og avløsertilskudd på 17 mrd. kroner til bøndene. Samlede tilskudd er høyere enn det norske landbrukets totale næringsinntekt. Nåværende regjering har på to år økt budsjettstøtten til landbruket med 54 pst. eller bortimot 10 mrd. kroner på få år uten at det har gitt noen nevneverdig bedring av situasjonen i landbruket. Neste år vil den samlede overføringen være på omtrent 29 mrd., uten at matproduksjonen har økt tilsvarende. OECDs analyser viser at Norge er det landet i OECD hvor næringsstøtten utgjør størst andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Det er en utvikling som ikke kan fortsette.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre viser til at å styrke økonomien i norsk landbruk innebærer større strukturelle

grep. Siden 1990-tallet har konsumet av kjøtt økt med nesten 50 pst., samtidig som antall gårdsbruk er redusert fra 100 000 til 38 000. Grøntsektoren kjennetegnes av høy verdiskaping per dekar. Man skal fortsatt ha kjøtt- og melkeproduksjon i Norge, men potensialet for økt verdiskaping ligger i stor grad i grøntsektoren. I dag bruker de kun 2,5 pst. av jordbruksarealet i Norge, men står for over 18 pst. av verdiskapingen, samtidig som de henter over 90 pst. av inntektene sine fra markedet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at under forrige rødgrønne regjering økte grasarealene i kornområdene. Den utviklingen snudde regjeringen Solberg. Regjeringen Solberg la også godt til rette for økt norsk produksjon av korn, frukt og grønnsaker, som er produksjoner der det er markedsmuligheter. Disse produksjonene var en tydelig prioritet i jordbruksoppgjørene under regjeringen Solberg. Økt norsk produksjon av plantevekster til mat vil bidra til økt selvforsyning, og disse medlemmer mener derfor at dette må styrkes også fremover.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremover styrke satsingen på produksjon av plantevekster til mat, for å øke selvforsyningen.»

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen stimulere til mindre bruk av kraftfôr og mer bruk av norskprodusert grovfôr.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen foreta en gjennomgang med sikte på å redusere antall tilskuddsordninger og forenkle dem, slik at det blir mer attraktivt for bonden å tilpasse seg det forbrukerne etterspør fremfor tilskuddsordningene.»

«Stortinget ber regjeringen fremme følgende forslag om å forenkle jordlovas bestemmelser for deling av jordbrukseiendom.»

«Stortinget ber regjeringen redusere de offentlige utgiftene til administrasjon, regulering og styring av landbrukssektoren, og omdisponere slike midler til inntektsskapende tiltak for næringen.»

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå kvotebegrensninger og konsesjonsgrenser for produksjon fra enkeltbruk og samdrifter, og gjøre det enklere å dele eendommer når hensikten er å styrke og rasjonalisere nabobruk.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne viser til Bondebladets reportasjer fra henholdsvis 12. februar 2019 («Bekymret for rekanalisering») og 31. mai 2023 («Vil vri inntekten til arealstøtte»). Bondebladets reportasje fra 2019 viste at antall ammekuprodusenter i Nord-Norge, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Hordaland hadde sunket med 169 mellom 2010 og 2018, mens antallet hadde økt med 585 i resten av landet. Reportasjen fra 2023 viste at utviklingen hadde fortsatt i samme retning. Det har altså blitt flere ammekuprodusenter der det er mulig å dyrke korn og grønt, og færre ammekuprodusenter i områder som primært er egnet for husdyr og grasproduksjon. Dette har skjedd både under regjeringen Solberg og under regjeringen Støre, og det er nøyaktig motsatt utvikling av det begge de nevnte regjeringene sier de arbeidet og arbeider for. Siden 2010 har Norge ikke lyktes i forsøket på å nå det helt sentrale kanaliseringspolitiske målet om å dyrke korn, frukt og grønt der det er mulig, og å utnytte arealene til gras og husdyrproduksjon der man ikke kan dyrke matvekster.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at bondens inntekter er politisk styrt, mens utgiftene er markedsstyrt, og at dette medfører at bøndene blir avhengige av handlingsrommet og velviljen til enhver tid sittende flertall. Disse medlemmer mener at dette er et uholdbart system, og mener at det bør være et politisk mål at andelen av bondens inntekter som kommer fra markedet, må økes. Disse medlemmer peker på at overføringene fra staten gjennom jordbruksoppjøret øker år for år, samtidig som begrensningene bøndene møter som frie næringsaktører, ikke reduseres. Disse medlemmer understreker sitt prinsipielle syn om at forhandlingsinstituttet bør gjennomgås og legges om.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne viser til behandlingen av Meld. St. 11 (2023–2024) Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmøglichetene i jordbruket. Til tross for voteringsresultatene i Stortinget, hvor regjeringen ikke fikk flertall for en helhetlig beregningsmodell, valgte regjeringen likevel å benytte et tallgrunnlag uten stortingsflertall til årets forhandlinger.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne viser til at timetallet på 1 750 timer per årsverk ble vedtatt, men normeringsfaktoren på 20 pst. ble ikke vedtatt.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fastsette en normeringsfaktor for beregning av bondens inntekt tilsvarende 5 pst.»

2.2 Trygg mat på norske ressurser og bedre beredskap

Komiteen viser til at Stortinget har satt fire overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk: mat-sikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp. Jordbruksavtalen er det viktigste virkemiddelet for å nå disse målene.

Komiteen viser videre til Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024), der det ble klart at flertallet støtter målet om å øke selvforsyningsgraden i Norge til 50 pst. korrigert for import av fôr innen 2030, jf. Innst. 258 S (2023–2024).

Komiteen viser til at flertallet i komiteen i Innst. 258 S (2023–2024) slo fast at den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden er forverret, noe som understreker viktigheten av økt selvforsyning, med matproduksjon basert på en variert bruksstruktur i hele landet som er tilpasset norsk natur, geografi og våre naturressurser. Komiteens medlemmer, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Rødt, viste også til Totalberedskapskommisjonen som i sin rapport skriver at matproduksjon er viktig beredskap, og konkluderer med at «det er nødvendig å øke selvforsyningsgraden».

Komiteen viser til at økt produksjon i norsk jordbruk også bidrar til økt verdiskaping, arbeidsplasser og bosetting i hele landet. Komiteen viser til at målet om økt selvforsyningsgrad forutsetter at forbrukere i større grad enn i dag kjøper norskproduserte varer, og at styrket konkurransekraft for norske jordbruksprodukter er avgjørende for å nå målet om økt selvforsyning.

Komiteen ser det som viktig at Stortingets føringer ligger til grunn for partenes prioriteringer i den inngåtte avtalen, og i utformingen av virkemidlene. Komiteen merker seg videre at partene er enig om flere endringer som skal bidra til økt selvforsyning.

Komiteen viser til at avtalen også bidrar til et betydelig inntektsløft for norske bønder, noe som er av stor betydning for å sikre norsk matproduksjon og selvforsyning.

Komiteen påpeker at god matberedskap er avgjørende for Norges nasjonale sikkerhet og stabilitet. I et land med variert klima og geografi sikrer en robust, lo-

kal matproduksjon at folk har tilgang til nødvendige næringsmidler selv under globale kriser eller handelsavbrudd, noe også Totalberedskapskommisjonen og Riksrevisjonen har påpekt.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre vil likevel påpeke at som et lite land er det begrenset hvilken isolert nasjonal beredskap man kan bygge opp for en langvarig krise. Her kan Norden spille en helt ny og mye viktigere rolle i beredskapsarbeidet. Nå som vi er i samme forsvarsallianse for første gang på 500 år, er det på tide å oppdatere perspektivene knyttet til det mulige samarbeidet om matberedskap. I en krisesituasjon kan det for eksempel være enklere for folk i Nordland å samarbeide med Nord-Sverige enn Oslo eller Rogaland for å sikre innbyggerne nødvendige forsyninger.

Disse medlemmer viser til at Sverige og Finlands inntreden i NATO kan føre til styrket regionalt samarbeid og sikkerhet, noe som igjen kan forbedre stabiliteten og forutsigbarheten i landbrukssektoren. Dette kan for eksempel inkludere felles tiltak for å sikre tilgang på viktige innsatsfaktorer som gjødsel og dyrefôr, eller felles beredskapslagring av mat. Det kan også effektivisere transport av landbruksprodukter mellom landene og bidra til raskere respons ved eventuelle kriser som påvirker matforsyningen. Disse medlemmer viser til at Norge har store grasressurser og ikke minst en stor proteinproduksjon fra havbruk og fiske, og mengden fisk som til enhver tid står i norske merder, kan være viktig for forsyningsbalansen i de andre nordiske landene i en krisetid.

Disse medlemmer viser til at NATO-medlemskapet til Sverige og Finland kan bidra til å styrke ikke bare den militære, men også den sivile beredskapen, inkludert mat- og miljøberedskapen i Norden. Det fordrer at man ikke stiller alle matprodusenter utenfor Norges grenser i et negativt lys. Den norske grensehandelen mot Sverige og Danmark bekrefter at mange forbrukere ikke føler en slik usikkerhet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne, viser til Riksrevisjonens Dokument 3:4 (2023–2024), Matsikkerhet og beredskap på landbruksområdet, som også understreker det stadig økende behovet for å sikre Norges matproduksjonsnivå og selvforsyningsgrad. Rapporten slår fast at arealressursene i jordbruket ikke forvaltes på en fullt ut bærekraftig måte, ved at betydelige arealer blir omdisponert og bygd ned. Rapporten er en påminnelse om at alvorlige globale kriser kan påvirke matsikkerheten, og at man må være godt forberedt dersom uforutsette hendelser som truer matsikkerheten, skulle oppstå.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til den nylig vedtatte selvforsyningsplanen, jf. Innst. 258 S (2023–2024), og viser også til at Stortinget i forbindelse med fjorårets jordbruksoppgjør vedtok en tydelig jordvernstrategi med skjærpede mål, jf. Innst 487 S (2022–2023).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne, viser til at parallelt med styrket nordisk samarbeid er det viktig å redusere sårbarheten i matforsyningen gjennom å diversifisere og styrke produksjonen av den maten man trenger. Dette vil bidra til å sikre at Norge kan klare seg selv i tilfeller med eksterne kriser eller forstyrrelser i verdensmarkedene. Derfor bør denne evnen styrkes. Norge har høy selvforsyning av husdyrprodukter, men relativt lave selvforsyningsgrader for energirike plantevekster til mat.

Flertallet mener det er avgjørende at man lykkes med en omlegging av norsk matproduksjon til økt produksjon av plantebaserte produkter både til mat og fôr, både for å øke gjøre oss bedre rustet for kriser, og også for å ruste landbruket for fremtiden.

Samtidig mener komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne det er vesentlig å minne om at selvforsyningsgraden er basert på normalt kosthold med de varene forbrukerne handler i butikken, og må ikke forveksles med selvforsyneevne. I en langvarig krisesituasjon med fullstendig isolasjon vil man kunne legge om kostholdet, noe også Altstadheimutvalget var inne på i NOU 1991:2A.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne er opptatt av at mange av varene som importeres, slik som f.eks. sukker, ris, sjokolade og avokado, ikke kan produseres i Norge, samtidig som de er svært kaloririke og dermed med på å trekke selvforsyningsgraden målt i kalorier ned. Det gjør at selvforsyningsgrad ikke gir et godt bilde av matsikkerheten, eller den evnen Norge har til å tilpasse seg og sikre befolkningen mat i en krisesituasjon. Et alternativt mål til selvforsyning er dekningsgrad. Dekningsgraden tar, i motsetning til selvforsyningsgraden, hensyn til eksport, og den er på nærmere 90 pst. Ser man Norden under ett er den en matvareeksporterende region.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen bruke dekningsgrad som mål på hvor godt rustet Norge er til å sikre befolkningen mat i en krisesituasjon.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre vil understreke at det er viktig for beredskapen å opprettholde bosetting i hele landet, men at tiltakene for å sikre dette kan ha ulik karakter og bæres av ulike støtteordninger i ulike regioner. Offentlige tiltak må hensynta de ulike forutsetningene og utfordringene de ulike landsdelene har, slik grunnlaget for kanaliseringspolitikken har vært. Samtidig er ikke landbruket den eneste distriktsnæringen man har som kan opprettholde bosetting, beredskap og arbeidsplasser. Det finnes langt flere muligheter i distriktene i dag enn før internett og den teknologiske utviklingen man har sett de siste 20 årene. Andre politikkområder enn landbrukspolitikken er også viktige for å gjøre det attraktivt å bo i distriktene.

Disse medlemmer viser til at norsk landbruk har gått gjennom store endringer de siste tiårene, og har på mange måter vært en av de mest omstillingsdyktige næringene. I 1969 var en gjennomsnittlig norsk gård på cirka 62 dekar. I dag er gjennomsnittsarealet økt til 262 dekar, mens det totale jordbruksarealet forblir uendret, omkring 10 millioner dekar. Arealet som tilhører landbrukseiendommer, utgjør imidlertid over tre fjerdedeler av det norske fastlandet.

Antallet melkekyr i Norge er omtrent 202 000. Til sammenligning var tallet nesten 400 000 i 1980, hvilket innebærer en halvering. Disse medlemmer bemerker at på tross av denne nedgangen har melkeproduksjonen holdt seg stabil på omtrent 1 500 millioner liter årlig i samme periode. Derimot har melkekonsumet per innbygger blitt halvert i løpet av denne tiden.

Disse medlemmer vil minne om utviklingen i kjøttkonsum i Norge. I 1980 konsumerte hver innbygger 55 kg kjøtt årlig. I dag har dette tallet økt til 77 kg per innbygger.

Disse medlemmer viser til at det samtidig har skjedd en stor utvikling i produksjonen av norsk matkorn. På 1980-tallet ble kun 3–4 pst. av matkornet vårt produsert i Norge. I dag har denne andelen økt til nesten 70 pst. Omstilling har vært normen, og vil også fortsette å prege landbruket i tiden fremover. Det handler derfor om å være forberedt, og å styre endringene i en retning som er til det beste for både bonde og forbruker. Omstillingen er viktig for å bevare, men samtidig utvikle norsk landbruk til det beste for både bønder og forbrukere.

Disse medlemmer mener man må ruste Norge for å være godt forberedt på endringene og utfordringene som kommer, og skal man styrke norsk matproduksjon mot 2040, er det svært viktig å sikre rekrutteringen til næringen. At flere unge bønder ikke finner yrket attraktivt og velger alternativer til å overta og drifte en gård, er en utfordring som bekymrer. Enhver selvstendig næringsdrivende som er varig avhengig av uforutsig-

bar offentlig støtte, vil føle en usikkerhet som er større enn den som allerede følger av markedssvingninger, konkurranse, kostnadsendringer og biologisk risiko.

Disse medlemmer vil understreke at som selvstendig næringsdrivende har næringsutøverne i landbrukssektoren en unik mulighet til å skape sin egen arbeidsplass med utgangspunkt i det totale ressursgrunnlaget på eiendommen. Dette er trolig en av flere faktorer som verdsettes høyt av de som velger å gå inn i landbruket. Disse medlemmer mener det derfor er nødvendig med en kombinasjon av tiltak som hegner ekstra om unge bønder, med særlige grep som gjør det mulig å bære investeringer i nye teknologier, bidrar til sosial bærekraft gjennom gode velferdsordninger og reduserer mengden reguleringer og gjør det lettere å selv disponere de mange ressursene en gård og bonde rår over.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at færre gårdsbruk ble lagt ned under regjeringen Solberg enn under den forrige rød-grønne regjeringen. Etter at totalt jordbruksareal i drift gikk drastisk ned under forrige rød-grønne regjering, var areal i drift like stort ved utgangen av regjeringen Solbergs periode som i 2013. Jordbruket fikk skattelettelse gjennom økt jordbruksfradrag, og velferdsordningene som gir bønder muligheter for mer ferie og fritid ble styrket. Regjeringen Solberg innførte også et eget tilskudd til små og mellomstore melkebruk. Kanaliseringspolitikken ble forsterket for å stimulere til at jordbruksarealene utnyttet mest mulig effektivt gjennom å produsere korn og grønnsaker der det er egnet for det og holder tyngden av grasbasert husdyrhold i distriktene. Derfor ble tilskuddene til grasproduksjon i kornområdene fjernet, og tilskuddene til beiting, særlig i utmark ble økt.

2.3 Internasjonale forhold og utvikling innen foredling og omsetningsledd

Komiteen viser til at jordbruks- og handelspolitiske forhold, markedsordninger og prisutvikling på råvarer har stor betydning både for næringsmiddelindustri og omsetning. Det har de siste årene vært uro i internasjonale matvaremarkeder, og komiteen viser til at allerede før Russlands invasjon av Ukraina steg kostnadene på viktige innsatsfaktorer til landbruket som energi, gjødsel, bygningsmaterialer og andre råvarer, og invasjonen forsterket denne utviklingen. Komiteen mener at dette understreker ansvaret Norge har for å produsere en så stor andel av maten til egen befolkning som mulig, og at man øker selvforsyningsgraden av norske jordbruksvarer.

Komiteen er kjent med at konsekvensene av de internasjonale forholdene for Norge først og fremst er

knyttet til kronkurs, prisutvikling på råvarer og innsatsfaktorer, og dermed også prisøkninger på mat for forbrukeren. Komiteen vil bemerke at Norges matvareberedskap er god, og at norske bønder i hele landet er en avgjørende årsak til dette. Komiteen viser til at etter flere år med overskudd av egg i det norske markedet, og tiltak som ble iverksatt for å redusere produksjonen, har det både i 2023 og 2024 vært en underdekning i markedet av egg. Dette begrunnes bl.a. med fjørfesykdom i våre naboland, og at norsk pris har vært lavere enn prisen på egg i de land det er aktuelt å importere fra. Dette har ført til at næringsmiddelindustrien har kjøpt mer norske egg enn tidligere.

Komiteen viser også til at WTO-avtalen setter rammer for norsk jordbrukspolitikk, og at partene har lagt vekt på å finne løsninger som er i tråd med WTOs regelverk, både når det gjelder internstøtte og markedsprisstøtte (AMS). Komiteen merker seg at det i årets jordbruksavtale ble oppnådd enighet om å avvikle målpris for melk, noe som har vært nødvendig for å ikke bryte Norges forpliktelser i henhold til WTO-avtalen.

Komiteen viser til at landbruket er avhengig av en konkurransedyktig foredlingsindustri, og at matindustrien er Norges største industri, både regnet etter sysselsetting og etter verdiskaping. Komiteen vil understreke betydningen norsk matproduksjon har for store deler av næringsmiddelindustrien som foredler norskproduserte råvarer, og for matberedskap og sikkerhet for den norske befolkningen. Komiteen understreker at landbrukspolitikken og jordbruksavtalen er avgjørende viktig for verdiskaping og arbeidsplasser også utenfor jordbruket, herunder i næringsmiddelindustrien og andre tilknyttede næringer. Komiteen viser til at det i forbindelse med behandlingen av strategien for økt selvforsyning (Meld. St. 11) ble slått fast at det skal utarbeides et veikart for næringsmiddelindustrien, med mål om en sterk og innovativ industri basert på norske råvarer. Veikartet skal ha en særskilt satsing på å opprettholde og videreutvikle næringsmiddelindustrien og øvrig håndtering og bearbeiding av jordbruksprodukter i nord.

Komiteen merker seg at det også skal startes et arbeid med en offentlig utredning som kan legge grunnlag for en stortingsmelding om fremtidens matsystemer, der folkehelse, klima, natur og landbruks- og matpolitikk blir satt i sammenheng.

Komiteen ser det som viktig at forbrukerne har tilgang til mest mulig mat basert på norske ressurser, også økologisk mat. Det kan i seg selv bidra til lavere matimport. Det må også stimuleres til at offentlig sektor etterspør mer norsk mat.

Komiteen merker seg at avtalepartene har prioritert budsjettøkninger framfor økte priser i årets jordbruksoppgjør, dette for å dempe presset på forbruker-

prisene på mat, og også for å sikre konkurransekraften til norsk matproduksjon.

Komiteen viser til at toll og importvern ikke er et forhandlingstema i jordbruksoppjøret, men understreker betydningen av et velfungerende tollvern for norsk landbruk.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt fremhever at WTO-avtalens ødeleggelse av den norske landbruksmodellen trosser nok en smertegrense. Som følge av det faste taket på gul boks tilsvarende 11,449 mrd. kroner, har storfe, svin, sau, lam, egg, og nå melk måttet alle bli tatt ut av målprissystemet. Disse medlemmer mener dette undergraver Norges matsuverenitet og selvråderett til å definere egen landbrukspolitikk. Dette rammer også særlig hardt fattigere bønder og nasjoner i det globale sør.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at Norge tar på seg en lederrolle i å fjerne landbruk som en del av WTO-avtalen, for å sikre Norge og andre nasjoners suverenitet over egen matproduksjon.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen styrke tollvernet ved å gå fra krone- til prosenttoll på tollinjer hvor prosenttoll gir best beskyttelse, med virkning fra 1. januar 2025.»

2.4 Hovedtrekk i avtalen

Komiteen viser til at den inngåtte avtalen har en økonomisk ramme på 3 015 mill. kroner, og at rammen bl.a. finansieres med bevilgninger over statsbudsjettet på 2 217 mill. kroner, og med målprisøkninger på 627 mill. kroner.

ØKT SELVFORSYNING

Komiteen viser til Meld. St. 11 (2023–2024) sin strategi for å nå målet om at selvforsyningsgraden, korrigert for import av fôr, skal økes til 50 pst. på energibasis. Strategien fikk bred oppslutning ved Stortingets behandling. Hovedstrategi er å forbedre og øke produksjonen av planteprodukter, både til mat og fôr, på en måte som styrker jordbrukets konkurransekraft mot import, slik at etterspørselen etter norske jordbruksvarer øker.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser også til Stortingsvedtak nr. 566 i behandlingen av Meld. St. 11 (2023–2024), hvor Stortinget ba regjeringen komme tilbake til stortinget

våren 2025 med en plan for mer plantebasert mat, hvor målet er at den samlede norske plantebaserte produksjonen skal styrkes og sammenhengen mellom de ulike leddene i verdikjeden skal økes.

Komiteen viser til at årets avtale har som mål å bidra til å forbedre og øke produksjonen av planteprodukter, både til mat og til fôr, samt opprettholde norskandelen av kjøtt, egg og melk. Arbeidet vil skje i et helhetlig samarbeid mellom alle leddene i verdikjeden for mat, der aktørene må gå sammen om forskning, agronomi og produktutvikling.

Komiteen understreker betydningen av å styrke konkurransekräften mot import for å øke hjemmemarkedandelen. Stor forbedring i inntektsmulighetene vil ikke bidra til å øke selvforsyningsgraden hvis ikke konkurransekräften forbedres. Da vil heller selvforsyningsgraden falle, og produksjonsapparatet i Norge vil bli dårligere utnyttet. Alle tiltak i jordbrukspolitikken skal vurderes opp mot hvordan disse påvirker målet som er satt om økt selvforsyning. Avtalepartene har i jordbruksavtalen kommet med flere endringer med sikte på å bidra til økt selvforsyning.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, ser det som viktig at offentlig sektor prioriterer og understøtter produksjon og forbruk av norsk mat, som et viktig bidrag til økt selvforsyning av mat. Produksjon og forbruk av norsk mat kan blant annet være viktig i et klima- og miljøperspektiv og et dyrevelferdsperspektiv. Det er derfor viktig at handlingsrommet i EØS-avtalen utnyttes, slik at norsk mat i størst mulig grad kan etterspørres i forbindelse med offentlige anskaffelser, blant annet ved å stille krav til lave klimaavtrykk, krav om dyrevelferd eller redusert bruk av antibiotika i føret.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det beste tiltaket for økt selvforsyning skjer ved å innrette jordbrukspolitikken på en slik måte at det stimulerer til vekst og produksjon, gjennom å gi bøndene større frihet til å utvikle egen virksomhet. Disse medlemmer mener en deregulering av landbruket vil komme bonden og forbrukeren til gode, gjennom tilrettelegging for effektiv drift og økt innovasjon i landbruket. Dagens ordning med jordbruksoppgjør, markedsregulatorordning og tollvern er i stor grad et planstatsregulert administrativt system, hvor man bestemmer seg for priser og kvantumet man skal produsere og selge, uten å ta tilstrekkelig hensyn til etterspørsel. Disse medlemmer mener dette er et system som er overmodent for endring.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til flertallsmerknad i Innst. 285 S (2023–2024), der næringskomi-

teens flertall påpeker at selvforsyningsgraden utregnes ved å se på hvor stor andel av kaloriinntaket i den norske befolkning som kommer fra matvarer produsert i Norge. Selvforsyningsgraden reduseres ved import av innsatsfaktorer til fôr, som i krise kan erstattes av norskproduserte innsatsfaktorer. Dette flertallet mener innretningen av selvforsyningsgraden er såpass mangelfull at selvforsyningsgraden kan gi et ukorrekt bilde av norsk matproduksjon. Dette flertallet viser blant annet til at poteter, som Norge har en selvforsyningsgrad på om lag 75 pst. på, er en kalorifattig matvare som står for 4 pst. av energiforbruket. Sukker, som Norge har en lav produksjon av, og som har en høy energitetthet, står derimot for rundt 10 pst. av energiforbruket, mens selvforsyningen er på 1 pst.

Disse medlemmer påpeker at Norge eksporterer 40 millioner måltider sjømat hver eneste dag. Disse medlemmer mener selvforsyning først og fremst må ses fra et beredskapsperspektiv, og at den norske dekningsgraden for mat i en eventuell krigssituasjon vil stå sterkt, dersom sjømat medregnes.

OPPTRAPPING AV INNTEKTSMULIGHETER

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet merker seg at avtalen legger til rette for en økning i inntektsmulighetene på om lag 16 1/2 pst. fra 2024, før oppgjør til 2025, eller om lag 85 000 kroner per familieårsverk. Avtalen bidrar også til å tette deler av inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper med 60 000 kroner.

Disse medlemmer merker seg at gode inntektsmuligheter er et viktig virkemiddel for å nå målet om økt selvforsyning og de øvrige målene i jordbrukspolitikken. Disse medlemmer viser til Meld. St. 11 (2023–2024), der regjeringen la fram en opptrappingsplan for inntektsmulighetene, og at det i meldingen stilles opp flere vilkår for opptrappingsplanen for inntektsmulighetene. Disse medlemmer merker seg at avtalepartene har forholdt seg til disse i forhandlingene.

Disse medlemmer viser videre til at partene i årets avtale har startet oppfølgingen av opptrappingsplanen, med den endringen som følger av Stortingets vedtak om timetall per årsverk. Disse medlemmer merker seg at avtalen reduserer godt over en tredjedel av det beregnede inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet.

Disse medlemmer viser til statsrådets svar til komiteen, som understreker at målet med opptrappingsplanen er å lukke inntektsforskjellen til andre grupper, og at det ikke er ønskelig at inntektsforskjellene til andre grupper gradvis øker igjen etter 2027, da det vil være i strid med regjeringens mål om økonomisk jamstilling. Disse medlemmer legger til grunn at et-

ter 2027 skal det være lik kronemessig utvikling mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at beregningsgrunnlaget har som utgangspunkt at alle bønder, uavhengig av lokasjon, driftsform og hvor stor del av jordbruket utgjør av den enkelte bondes inntekt, skal beregnes samlet og gi et teoretisk grunnlag som så skal måles opp mot lønnsnivået for alle arbeidstakere. Disse medlemmer viser videre til at gjennomsnittlig inntekt for bønder i Norge ifølge SSB, lå på 778 500 kroner i 2022, og at de jordbruksbedriftene med 10 pst. høyest næringsinntekt i 2022 lå på 794 840 kroner. Bare et mindretall bønder jobber fulltid med jordbruk.

Disse medlemmer viser til at det er tatt utgangspunkt i gjennomsnittlig lønn for alle arbeidstakere i tallgrunnlaget. Disse medlemmer vil derfor påpeke paradokset ved å basere nivået på inntektsmulighetene til selvstendige næringsdrivende med lønnsnivået for alle arbeidstakere, og ikke på en sammenligning med øvrige selvstendig næringsdrivende. Sammenligningen med alle arbeidstakere tar heller ikke hensyn til ulike utdanningsnivå og sammenhengen dette har med inntekt. Normalt kompenseres lengre utdanningsløp med høyere inntektsmulighet enn korte utdanningsløp. Til gjengjeld har de med korte utdanningsløp mulighet til å tjene penger fra et tidligere tidspunkt i livet, noe som gjelder mange bønder.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener på den bakgrunn at industriarbeidere utgjør en langt mer relevant sammenligningsgruppe.

Disse medlemmer mener det faglige grunnlaget for beregning er svakt, og at det innarbeidede sammenligningsgrunnlaget for inntektsberegning knyttet til industriarbeiderlønn bør videreføres.

Disse medlemmer vil påpeke at sammenligningsgruppen ligger om lag 9 pst. over industriarbeiderlønninger, som var sammenligningsgruppen som ble lagt til grunn i forrige opptrappingsperiode fra midten av 1970-tallet. Disse medlemmer viser til at dette øker årets ramme med omtrent 1 mrd. kroner, sammenlignet med om man skulle ta igjen om lag en tredjedel av inntektsforskjellen opp til industriarbeiderlønn. En redusert ramme på 1 mrd. kroner ville fortsatt gitt bondene en økning på nesten 9 pst. per familieårsverk fra 2024, noe som er langt over gjennomsnittlige lønsmottakere.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne er kritiske til regjeringens håndtering av Meld. St. 11 (2023–2024), og det at regjeringen la det ikke vedtatte tallgrunnlaget til grunn for forhandlingene med partene i årets forhandlinger.

Komiteens medlemmer fra Høyre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen videreføre lønn til industriarbeidere som sammenligningsgrunnlag for fremtidige beregninger av inntektsmuligheter i landbruket.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne vil påpeke at den ikke-normerte verdien for tetting av inntektsgap per familieårsverk er 50 000 kroner.

Disse medlemmer vil framheve at med en normering liggende til grunn for beregning av bondens inntekt opp mot en sammenligningsgruppe, vil den faktiske ikke-normerte inntekten eksponentielt sprike stadig mer fra 2027 og utover. Disse medlemmer stiller seg sterkt kritisk til dette, ettersom det vil forverre den faktiske inntekts situasjonen for bonden over tid, og ha en tilbakevirkende effekt for målsettinger om økt rekruttering til næringen. Disse beregningene tar utgangspunkt i en forventet inntektsvekst for sammenligningsgruppen og jordbruket på 3,5 pst. Disse medlemmer viser til det underliggende problemet som oppstår ved at normeringen tar utgangspunkt i en prosentvise. Ettersom inntekten øker, utgjør også oppblåsing som normeringen skaper en stadig større sum.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fjerne den prosentvise normeringen brukt for beregning av inntekt i jordbruket innen 2027.»

Disse medlemmer viser til sine merknader i Innst. 258 S (2023–2024). Disse medlemmer mener det er uheldig å legge til grunn en normeringsfaktor på 20 pst. før inntektssammenligning. Regjeringens argumentasjon for å legge inn en normeringsfaktor er at flere bønder i dag driver på «hobbybasis», og at det er store variasjoner i driftseffektivitet i sammenlignbare bruk. En slik argumentasjon overser at mange bønder også befinner seg i motsatt ende av skalaen. Noen presser marginene hardere enn de bør for å øke den målte effektiviteten, for eksempel ved å utsette nødvendige investeringer i vedlikehold av bygg, maskinpark og jord for å få økonomien til å gå rundt, eller ved å la være å gjennomføre dyrevelferdstiltak.

Disse medlemmer mener at normeringsfaktoren i praksis innebærer å legge til grunn at bønder skal tjene dårligere enn andre yrkesgrupper. Konsekvensen vil være at bondenes gjeldsgrad vil fortsette å øke, at egenkapitalen slites ned, at mange bønder vil gi opp, at dyrevelferden svekkes, og at mer jordbruksareal vil gå ut av drift.

Disse medlemmer beklager at jordbruksorganisasjonene har måttet forhandle om en avtale som legger til grunn regjeringens virkelighetsfortelling om tallgrunnlaget. Når regjeringen i Prop. 105 S (2023–2024) hevder at årets jordbruksoppgjør reduserer inntektsgapet mellom bønder og vanlige lønnstakere med om lag 60 000 kroner per familieårsverk, gjør den det på et tallgrunnlag som ikke har flertall på Stortinget, som jordbruksorganisasjonene er uenige i, og som ikke stemmer overens med den reelle inntektsutviklingen.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen, i jordbruksoppgjøret for 2025, om ikke å legge til grunn en normeringsfaktor ved sammenligning av inntekt i jordbruket og andre yrkesgrupper.»

HOVEDPRIORITERINGER

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne, merker seg at partene spesielt har prioritert økonomien i melkeproduksjonen, korn- og grøntsektoren. Avtalen innebærer også et løft for klima, natur og miljø, velferdsordningene, investeringsvirkemidler og matproduksjon i Nord-Norge.

2.5 Nærmere om viktige politikkområder

KLIMA, NATUR OG MILJØ

Komiteen viser til at norsk landbruk er avhengig av et stabilt klima og en natur i balanse. Komiteen mener at landbruket skal være en del av løsninger knyttet til globale utslipps- og ressursutfordringer i overgangen fra fossile til fornybare ressurser.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, er kjent med at jordbruksavtalen over flere år har blitt dreid i en mer klima- og miljøvennlig retning, og merker seg at bevilgninger til de målrettede klima- og miljøordningene økes også i årets avtale. Avtalen innebærer at det avsettes 10,5 mrd. kroner til ordninger med klima-, natur-, og/eller miljøeffekt i 2025, over 1,1 mrd. kroner mer enn det som ble avsatt i 2024.

Flertallet merker seg at oppfølging av klimaavtalen mellom staten og jordbruket er prioritert, og at også «Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden» følges opp med en styrking av midler til vannmiljøtiltak.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, ser det som viktig at norsk jordbruksproduksjon tilpasses et mer uforutsigbart klima,

noe som er viktig for å kunne sikre matproduksjon og øke kvaliteten og produksjonen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet ser det som viktig å prioritere arbeidet med grønn omstilling og ivareta et bærekraftig landbruk. Avtalen prioriterer derfor klima, natur og miljø høyt, og de målrettede ordningene økes betydelig. Dette skal bidra både til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket, inkludert klimagassutslippene per produsert enhet, og til å styrke natur- og miljøgodene jordbruket produserer. Satsingen er også viktig for å ruste jordbruket mot klimaendringene. Disse medlemmer merker seg at i tillegg styrkes beitetilskuddene.

Disse medlemmer ser det som viktig å bedre kunnskapen og praksisen for opptaket av karbon i jord, jordhelse og bærekraftig bruk av jordbruksarealene, og mener dette blir et viktig arbeid framover. Disse medlemmer viser til at klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i landbruket ligger til grunn for arbeidet med å redusere klimagassutslipp fra jordbruket, og bl.a. øke karbonopptak i jorda, redusere avrenning og sikre miljøvennlig og fremtidsrettet drift og dermed bidra til økt selvforsyning. Flere av miljøordningene i avtalen bidrar til bedre agronomi, noe som er av stor betydning for å sikre et bærekraftig jordbruk.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne viser til at selv om det er flere positive sider ved økt beitetilskudd, herunder økt lønnsomhet i ekstensiv drift og et mindre kraftforavhengig jordbruk, kan ikke beitetilskudd sies å være et klimatiltak. Forskningen viser gjennomgående at mer ekstensiv drift vil gi økte, og ikke reduserte, klimagassutslipp per produserte enhet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne, viser til at klimaet er viktig for landbruket, og landbruket er viktig for klimaet, ikke bare fordi landbruket selv slipper ut klimagasser, men fordi klimaendringene direkte påvirker alle aspekter av matproduksjonen, fra planting til høsting- og dermed også lønnsomheten.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at selv om det gjøres grep i jordbruket for å få ned utslippene, forventes det likevel at utslippene fra norsk landbruk vil forbli stabile i de kommende årene med dagens politikk. Fra å utgjøre oppunder 10 pst. av de totale klimagassutslippene i dag, vil jordbruket i fremtiden, om

øvrige sektorer når sine mål om utslippskutt, stå for over 75 pst. av alle norske utslipp.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre viser til at de årlige overføringene til landbruket, som nå er i underkant av 30 mrd. kroner, er i dag lite klimavennlig innrettet og støtter i stedet opp om husdyrproduksjon. Det incentiverer ikke den enkelte bonde til å ta klimagrep, men binder på mange måter bøndene til lite bærekraftig drift og gjør den grønne omstillingen svært vanskelig. Det kan ikke forventes at en bonde i et svært regulert system alene skal ta kostnadene med å kutte utslipp.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne viser til at jordbruksavtalen i perioden 2022–2030 vil utgjøre rundt 200 mrd. kroner. Som med alle store overføringer til private aktører, bør også denne avtalen knyttes til klimakrav og i større grad dekke merkostnader ved grønne valg. En av de aller viktigste løsningene vil være å stimulere til økt produksjon og forbruk av plantebaserte landbruksprodukter som korn, frukt og grønt. Det kutter utslipp, øker selvforsyningsgraden og vil være bra for helsen vår.

Disse medlemmer viser til at man i Norge i dag har 2,9 millioner dekar areal til matkorn, olje- og proteinvekster. I tillegg har man over en million dekar egnede arealer som benyttes til grovfôrvekster. Bare potet alene har et 5–6 ganger høyere produksjonspotensial enn i dag. Disse medlemmer mener produksjonsstøtten bør innrettes på en måte som gjør at den mer klimaoffensive bonden belønnes i mye større grad enn i dag. OECD har vært tydelige på viktigheten av å fjerne tiltak som gjør det vanskelig for bønder å endre produksjonen, som for eksempel prisstøtte og andre regler som gjelder bestemte produkter. Slike regler gjør matsystemene mindre fleksible og reduserer bøndenes muligheter til å tilpasse seg endringer. Denne måten å innrette politikken på er økonomisk ineffektivt og kan skade miljøet. Norge har tidligere fått kritikk fra nettopp OECD for ikke å fjerne slike tiltak.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre viser til at et bærekraftig jordbruk er ett av de fire hovedmålene i norsk jordbrukspolitikk, hvor ivaretagelse av miljøhensyn i arealbruk og ressursutnyttelse er forutsetningen for produksjon av norske jordbruksprodukter. Parallelt stiller grønn konkurransekraft krav til både økt lønnsomhet og redusert miljøpåvirkning. En stor utfordring fremover er å legge til rette for at norsk matproduksjon kan øke samtidig som utslipp reduseres i tråd med norske mål og internasjonale forpliktelser på klimaområdet. Her mangler regjeringen både fokus og tiltak. Dagens politikk fører også til økt miljøbelastning

og øker de totale klimagassutslippene. Selv om produktivtveksten i Norge har vært høyere enn OECD-gjennomsnittet, er den oppnådd via arbeidssparende teknologier som øker produksjonsintensiteten og bidrar til miljøbelastning.

Disse medlemmer er glade for at Norge har ambisiøse miljømål, som inkluderer en reduksjon i klimagassutslipp i henhold til Paris-avtalen og strenge miljøregler. Det er dog uheldig at disse ambisjonene ikke gjenspeiles i landbrukspolitikken.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne vil også understreke at klimaendringene påvirker matproduksjonen på ulike måter fra sted til sted. Ifølge FNs klimapanel forventes den globale matproduksjonen å bli redusert med rundt 1 pst. hvert tiår fra 2030-tallet på grunn av menneskeskapte klimaendringer. Til sammenligning trengs det rundt 14 pst. økning i matproduksjon per tiår for å holde tritt med økende etterspørsel. Mellom 22 og 37 pst. av de globale klimagassutslippene kommer fra matsystemet. Husdyr og risproduksjon pekes på som de største kildene til klimagassutslipp fra det globale jordbruket. Rundt 25–30 pst. av all mat produsert til mennesker på globalt nivå blir ikke spist. I snitt spiser vi en tredel mer kalorier hver enn i 1961. Det påvirker også selvforsyningsgraden.

Disse medlemmer mener at det er betydelig potensial for ytterligere utslippskutt i landbrukssektoren. Endret sammensetning av matforbruket, økt karbonlagring i jord og å redusere utslippene innenfor samme produksjonsvolum er noen av grepene som kan tas. Her kan nevnes tiltak som stans i nydyrking av myr, økt bruk av fangvekster og karbonbinding i biokull som alle reduserer utslipp ved at karbon bundet gjennom fotosyntesen i større grad lagres i jorda og at en mindre andel frigjøres i form av CO₂. Når det gjelder grep innenfor produksjonen, kan nevnes husdyrgjødsel til biogass, gjødseltiltak, bedring av fôr, dyrehelse, fruktbarhet og avl, drenering og økt beiteandel. Alle disse tiltakene gir reduserte utslipp per produsert enhet gjennom forbedring av produksjonen eller bedre ressursutnyttelse.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre mener det må vurderes å benytte målrettet støtte som ikke er knyttet til produksjon for å gi inntektsstøtte og utfyllende incentiver for å opprettholde jord i landbruket, og forbedre miljøresultatene. Samtidig bør netto klimagassutslipp fra landbruket reduseres ved å vurdere å restrukturere støtten og i større grad behandle sektoren på samme måte som andre sektorer.

Disse medlemmer mener alle står fritt til selv å velge hva de vil spise, men vil understreke at det er mulig

å spise middag uten å spise kjøtt, og at overgang fra rødt kjøtt til plantebasert kost og fisk, samt redusert matvinn er tiltak med betydelige reduksjonspotensial. En landbrukspolitikk som i så stor grad som i dag subsidierer kjøttproduksjon, og kun bruker 16 pst. av jordbruksoppjøret på plante- og kornproduksjonen, bidrar til at det blir vanskeligere for Norge å nå klimamålene. Grunnlaget for all matproduksjon starter med planteproduksjon. For å øke selvforsyningsgraden må all dyrket jord tas i bruk, ny jord må dyrkes, og bruken av utmarksbeite må økes.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne viser til at nordmenn har doblet kjøttforbruket siden 1959, og svært mange av oss spiser mer kjøtt enn hva de gamle kostholdsrådene anbefaler. Samtidig spiser kun 18 pst. av oss anbefalt mengde av frukt og grønt. Dersom alle fulgte de gamle kostholdsrådene, ville helseeffekten være verdt omtrent 191 mrd. norske kroner.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre viser til at landbruket også er unntatt CO₂-avgift. I fremtiden bør det ikke være sånn, men fordi landbruket er en sektor som i svært stor grad driver med biologiske prosesser, er det utfordrende å treffe godt med en slik avgift.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen følge opp jordbrukets klimaavtale om å bidra til å endre matforbruket i den norske befolkningen slik at matforbruket i størst mulig grad blir i tråd med kostholdsrådene.»

«Stortinget ber regjeringen innrette produksjonsstøtten slik at det i større grad lønner seg å produsere mat med lavt utslipp og bruk av lokale ressurser.»

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en nasjonal jordhelsestrategi.»

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for at det kan dyrkes mer belgvekster som for eksempel erter og åkerbønner.»

«Stortinget ber regjeringen arbeide for at norske produkter, for eksempel frukt og grønnsaker, kan ha større avvik i fasong ut til forbruker.»

«Stortinget ber regjeringen øke informasjon til forbrukere om mat, sunt kosthold og riktig ernæring.»

«Stortinget ber regjeringen legge bedre til rette for bruk av klimavennlig og bærekraftig føring.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen innføre CO₂-merking av dagligvarer.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at avtalen forsterker klimaarbeidet med utgangspunkt i intensjonsavtalen mellom staten og jordbruket som ble inngått med regjeringen Solberg. Klimagassutslippene i jordbruket gikk ned med 3,9 pst. i 2023 og har gått ned med 10,4 pst. siden 1990 ifølge SSB. Tiltakene som er under implementering i jordbruket, virker på tilbudssiden i markedet, og vil få økende effekt fram mot og etter 2030, i form av reduserte utslipp per produsert enhet og økt opptak. Disse medlemmer er enig med medlemmene fra Høyre og Venstre i at klimaarbeidet må forsterkes, men viser til at tiltakene medlemmene viser til, allerede er implementert, eller under utvikling for å bli satt i verk.

Disse medlemmer vil peke på at jordbruksavtalen virker på tilbudssiden i markedet, og at det er bred oppslutning om å øke selvforsyningsgraden av flere landbrukspolitiske hensyn. Det er forbrukerne som setter sammen kostholdet sitt, og norsk jordbruk må ta så store markedsandeler som mulig for å øke selvforsyningen. Derfor innebærer avtalen også en vesentlig styrking av virkemidlene for produksjon av plantevekster til mat og før. For mange av disse produktene er det manglende etterspørsel som begrenser produksjonen, ikke manglende produksjonsmuligheter, arealer, produksjonsvilje eller lønnsomhet. Derfor er det viktig at det utvikles effektive verdikjeder og nye attraktive produkter som er konkurransedyktige og kan produseres i Norge. Det er ikke slik at reduserte overføringer til det grasbaserte husdyrholdet automatisk vil gi økt etterspørsel etter norskprodusert frukt og grønt. Tvert imot vil det kunne gi dårligere oppfylling av inntektsmålet, lavere selvforsyningsgrad og dårligere oppfylling av målet om landbruk over hele landet.

Disse medlemmer viser til at om lag 60 pst. av de biologiske utslippene fra jordbruk er den kortlevde klimagassen metan. Disse medlemmer mener det er behov for å supplere den årlige statistikken over utslipp målt i CO₂-ekvivalenter med dokumentasjon på hvordan utslipp av de ulike gassene over tid bidrar til oppvarmingen og måloppnåelse i henhold til Parisavtalen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne, vil framheve viktigheten av at teigba-

sert tilskudd utprøves. Dette viser handlekraft i å benytte tilgjengelig kartteknologi på en mer treffsikker og rettferdig måte, i forhold til det veldig generelle arealtilskuddet. Flertallet håper dette kan være starten på et skifte for hvordan arealtilskuddene fordeles fremover, og ser fram til resultater fra utprøvingen.

Flertallet vil påpeke at et mål innenfor jordbruket må være å opprettholde kulturlandskapet og økosystemene disse tilrettelegger for. Gjengroing er et stort problem som svekker det biologiske mangfoldet i Norges natur, særlig pollinatorene. Tiltak for å styrke et landbruk med flere små, spredte enheter, for å holde jorda i hevd, er et viktig tiltak for at Norge skal oppfylle sine forpliktelser i tråd med Naturavtalen, og nasjonal pollinatorstrategi.

Flertallet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fram til jordbruksoppjøret for 2025 utrede en tiltakspakke for å redusere jordbruksareal som er ute av drift.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne viser til at jordbruksorganisasjonene er enige om å øke bevilgningen til ordninger med natur-, miljø- eller klimaeffekt med totalt 1 164,4 mill. kroner i 2025, jf. Prop. 105 S (2023–2024), tabell 7.4. Av dette utgjør imidlertid areal- og kulturlandskapstilskudd, samt beitetilskudd, 952,8 mill. kroner.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne viser til at selv om man anser både areal- og kulturlandskapstilskudd og beitetilskudd som gode tiltak som bidrar til mer ekstensiv drift og matproduksjon over hele landet, viser tallene at satsingen på tiltak med reell klimaeffekt i jordbruket er forsvunne små. I 2025 vil beitetilskudd samt areal- og kulturlandskapstilskudd utgjøre om lag 80 pst. av tilskuddene som departementet klassifiserer som natur-, miljø- og klimatiltak. Til sammenligning utgjør støtten til Klima- og miljøprogram 0,4 pst., støtten til Klimasmart landbruk 0,1 pst. og støtten til biogass 0,2 pst.

Disse medlemmer viser til at klimagassutslippene i jordbruket gikk ned med 182 000 tonn i 2023, ifølge SSBs foreløpige utslippsstatistikk. Hovedårsaken til dette var imidlertid en reduksjon i antall melke- og ammekyr, som ikke er en uttalt del av klimapolitikken verken fra jordbruksorganisasjonene eller staten.

Disse medlemmer minner om at målet i klimaavtalen i jordbruket er å redusere utslippene med til sammen 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i perioden 2021–2030. Hvis partene i jordbruket mener alvor med å redusere klimagassutslippene uten å redusere produksjonen, må klimainnsatsen åpenbart trappes kraftig opp.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen, i neste års jordbruksoppjør, om å styrke satsingen på klimatiltak i jordbruket til et nivå som sikrer at jordbrukssektoren når målene i klimaavtalen mellom staten og jordbruket.»

ØKOLOGISKE LANDBRUK

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne understreker at økt satsing på økologisk produksjon og drift også er svært viktig for et mer klima- og miljøvennlig norsk landbruk. Disse medlemmer mener at regjeringen og stortingsflertallet har en for defensiv holdning til økologisk produksjon når det i det alt vesentlig er etterspørsel som skal bestemme omfang, mens de politiske virkemidlene og tydelige mål mer eller mindre er fraværende. Et eksempel på dette er innretning av tilskudd som utelukkende gis dersom produkter som er produsert økologisk, også omsettes økologisk. Disse medlemmer mener at det er produksjonen som er avgjørende, og mener at det også må gis pristilskudd til økologisk produsert frukt og grønt, også når disse ikke blir omsatt økologisk. Disse medlemmer vil også påpeke at målet om økt selvforsyning også bør innebære økt selvforsyning av innsatsfaktorer. Det hjelper ikke så mye å være selvforsynt med grønnsaker hvis produksjonen av dem er avhengig av et importert næringsstoff.

Disse medlemmer viser til at våre naboland har satt ambisiøse mål for videreutvikling av det økologiske landbruket i sine land, med mål for produksjon og andel areal som brukes til økologisk produksjon. EUs Farm to Fork-strategi, som disse medlemmer mener har svært mye for seg, inneholder bl.a. et mål om 25 pst. økologisk landbruksareal i 2030. Økologisk landbruk har potensial til både å forbedre inntektsmuligheten, nå selvbergingsmålet og bidra til et mer miljøvennlig landbruk. Disse medlemmer mener derfor at vi også i Norge må sette oss forpliktende og konkrete mål for økologisk produksjon innen 2030 og iverksette konkrete tiltak for at målene nås. Bl.a. må det offentlige, både staten, fylkeskommuner og kommuner, bruke sin innkjøpsmakt til å stimulere til økt forbruk av økologisk mat.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med jordbruksoppjøret for 2030 legge frem en plan for å øke andelen økologisk jordbruksareal i Norge til 15 pst. innen 2030, og følge opp planen med konkrete tiltak og vridning av støtteordninger i de kommende jordbruksoppjørene.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet merker seg at partene er enige om å øke pristilskuddet for økologisk melk med 10 øre til 0,50 kroner per liter, og at det legges til grunn at en vesentlig del av økningen bidrar til å redusere merkostnadene i verdikjeden etter bonden.

Disse medlemmer merker seg at dette vil være viktig for meieriene som foredler norsk økologisk melk, noe som også er med på å opprettholde konkurransen i meierimarkedet.

MELKEPRODUKSJON

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at norsk melkeproduksjon er en bærebjelke i det norske landbruket, og merker seg at partene er enige om at melkeproduksjon skal prioriteres i årets avtale. Flertallet viser videre til at økonomien i melkeproduksjonen styrkes gjennom bl.a. en økning i målpris, driftstilskudd og husdyrtilskudd. Partene er også enige om en ny prismodell på melk, og at målprisen skal avvikles.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne merker seg at partene er enige om at volummodellen er den prismodellen som best bidrar til forutsigbarhet i sektoren og gir mulighet for å gjennomføre en aktiv landbrukspolitik som bygger opp under melkeproduksjonens viktige rolle. Flertallet merker seg videre at innføring av volummodellen på melk innebærer at TINE SA får ansvar for å sette en prisambisjon i form av en planlagt gjennomsnittlig engrospris, og at partene tar sikte på at endringene kan gjennomføres fra 1. november 2024.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet merker seg at partene er opptatt av at ny prismodell for melk ikke skal svekke konkurransen på industrileddet når summen av markedsregulators rettigheter og plikter ses i en sammenheng. Disse medlemmer støtter dette, og merker seg også at partene legger til grunn at endringene i seg selv ikke skal føre til endrede priser til bonde, industri eller forbruker. Partene erkjenner imidlertid at en overgang til et mer markedsbasert prissystem vil gi noe større usikkerhet om prisutvikling og prisvariasjon enn målprismodellen har gitt.

Disse medlemmer merker seg videre at avtalepartene peker på Tine SA, som vil få en viktig rolle knyttet til prisfastsettelse og beregning av prisendringer. Partene kommer med tydelige føringer og bestillinger til Tine som er nedfelt i protokollen, blant annet knyttet til nødvendig forutsigbarhet og åpenhet om prinsippene som legges til grunn for fastsettelse av planlagt gjennomsnittlig engrospris. Disse medlemmer merker seg videre at partene er enige om å øke pristilskuddet for økologisk melk med 10 øre til 0,50 kroner per liter, og at det legges til grunn at en vesentlig del av økningen bidrar til å redusere merkostnadene i verdikjeden etter bonden.

Disse medlemmer merker seg at Tine i sitt høringsinnspill til komiteen er tydelig på at man er forberedt på å levere på disse forventningene, og at Tine har som mål å skape tillit og forutsigbarhet i prisfastsettelsen. Disse medlemmer vil understreke det ansvaret Tine har i denne forbindelse, for å sikre tillit og legitimitet til den nye ordningen, og for å sikre like konkurransevilkår i markedet.

Disse medlemmer merker seg videre at regjeringen er tydelig på at overgangen til den nye prismodellen skal gjennomføres på en måte som bidrar til tillit og forutsigbarhet, noe som forutsetter at rammene rundt markedsreguleringen er tydelige. Lik informasjon og likebehandling med hensyn til tilgang av råvare og pris for kjøpere av rå melk er avgjørende. Disse medlemmer understreker at markedsreguleringen er viktig for å sikre stabilitet i markedet for melk, både for melkeprodusentene og hele verdikjeden.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at det i jordbruksavtalen foreslås en rekke endringer i virkemiddelbruken, som normalt burde vært underlagt grundige konsekvensutredninger av alternative modeller og sammenhenger, før en samlet forankring i Stortinget. Det klareste eksempelet på dette er omleggingen som nå foreslås i melkemarkedet, der man går fra målpris til en såkalt volummodell. Disse medlemmer mener en så lite faglig forankret og brå omlegging, som det som nå foreslås, for å opprettholde Norges forpliktelser etter WTO-avtalen, viser at regjeringen har vært sent ute og ikke undersøkt konsekvensene av en slik omlegging. Dette skaper uakseptabelt høy risiko og usikkerhet for aktørene og konkurransen, og spesielt når Stortinget tydelig ønsker konkurranse i meierimarkedet. Dette kommer også klart til uttrykk i Prop. 105 S (2023–2024) der regjeringen blant annet skriver:

«Omleggingen vil medføre behov for endringer av regelverk som ligger utenfor jordbruksavtalen. Dette gjelder blant annet forskrift om prisutjevningsordningen for melk, forskrift om administrative nedsettelse av tollavgiftssatser for landbruksvarer, og regelverk innenfor Omsetningsrådets virkeområde. Disse endringene krever nødvendig tid for prosess og høring, og partene tar sikte på at innføring av volummodellen for melk kan iverksettes 1. november 2024. Ved overgang fra målpris til volummodell vil det være behov for å fravike de normale varslingstidene for varsling av planlagt gjennomsnittlig engrospris og prisløype fra 1. november 2024 og 1. januar 2025.»

Disse medlemmer mener derfor at regjeringen i det videre arbeidet med omleggingen har et særlig ansvar for å sikre et godt faglig grunnlag, samt sikre aktørene god informasjon og medvirkning. Siden prisutjevningsordningen er en del av målprissystemet, er det også viktig at ingen endringer gjøres i den før ny prismo-

dell skal iverksettes. Før den nye prismodellen innføres, må effekten denne vil ha på prisutjevningen, utredes. I omlegging til ny prismodell er det kritisk å sikre at aktørene får lik melkepris, enten melken kjøpes fra Norsk Melkeråvare/Tine eller fra egne melkeprodusenter.

Disse medlemmer viser videre til at når det i proposisjonen foreslås å legge om fra en statlig bestemt målpris til en såkalt volummodell, så gjøres dette på en måte som ikke er forankret i Stortinget. Tine har i dag 75 pst. markedsandel av meierikategorien samlet i butikk og 94 pst. andel av all råvare. Den foreslåtte modellen vil innebære en ytterligere konsentrasjon av Tines makt i verdikjeden. Dette betyr i klartekst at Tine skal fastsette prisen bonden (og egen eier) får for melken. Tine vil også fastsette prisen på råvaren de selger til sine konkurrenter og følgelig ha stor kontroll over prissettingen som vil skje ut til forbruker. Disse medlemmer mener dette må unngås, og mener derfor at en eventuell omlegging må baseres på klare prinsipper som bidrar til å sikre ordningens transparens, tillit blant aktørene, og trygghet for at det ikke oppstår ytterligere maktkonsentrasjon i verdikjeden. På råvaresiden må det unngås at Tine får tilbake sitt monopol, noe som må adresseres spesielt. Uten klare prinsipper og kontrollmekanismer kan ikke Tine være prissetter i markedet med dagens integrerte organisering, og eventuell oppsplitting må evalueres. Å fortsette med en vertikalt integrert modell i Tine setter ekstra krav til at Tine ikke har en atferd som øker konkurrentenes kostnader («raising rivals cost»). Derfor må Norsk Melkeråvare/Tine etterprøves spesielt i forhold til at dette ikke hindrer konkurranse i råvareledet. Disse medlemmer mener, med bakgrunn i at markedsregulator i flere tilfeller har mislyktes i rollen, at Tines fremtidige rolle som markedsregulator og den som skal balansere markedet, må utredes grundig.

Disse medlemmer mener samtidig at det er grunn til å stille spørsmål ved om den løsningen partene er enig om, i det hele tatt er forenlig med de føringene som ligger i WTO-avtalen som gjelder gul boks. Disse medlemmer peker i den forbindelse på at utgangspunktet for å ikke lenger bli rammet av et for høyt støttenivå etter WTO-avtalen er at en garantert pris på melken (målpris) er det som er avgjørende for at Norge nå ser ut til å overstige tillatt støttenivå. Følgelig vil det etter disse medlemmers syn være problematisk, opp mot WTO-avtalens forpliktelser, om målprismodellen erstattes av en ny modell som for alle praktiske formål opprettholder en minimumspris til bonden. Slik dette er omtalt i Prop. 105S (2023–2024) kan det se ut som om det akkurat er dette som skjer.

Disse medlemmer viser til at regjeringen i proposisjonen skriver:

«Partene legger til grunn at endringen i seg selv ikke skal føre til endrede priser til bonde, industri eller for-

bruker, men overgang til et mer markedsbasert prissystem vil gi noe større usikkerhet om prisutvikling og prisvariasjon enn målprismodellen har gitt.»

Disse medlemmer mener derfor at regjeringen forutgående for endelig fastsetting av ny modell bør gjennom dialog med WTO avklare om ny modell er i tråd med regelverket. Dersom det er uklart om den nye modellen faktisk reduserer omfanget av gul boks i den størrelse som er omtalt i proposisjonen, bør regjeringen komme tilbake til Stortinget med en sak om dette senest i forbindelse med statsbudsjettet for 2025.

Disse medlemmer mener videre at dersom Tine faktisk skal fastsette melkeprisen, så må denne prisen være basert på definerte prinsipper som er forankret og som kan etterprøves. I motsatt fall vil man etter disse medlemmers syn risikere at den dominerende aktøren over tid vil kunne bruke denne muligheten til å bli enda mer dominerende.

Disse medlemmer mener derfor at regjeringen i den videre behandlingen, frem til endring av prismodell, må legge til grunn følgende tre prinsipper dersom Tine er den aktøren som skal fastsette en planlagt gjennomsnittlig engrospris:

1. Oppstartsprisen for melk og fløte fastsettes prinsipielt, etter en såkalt pris-minus modellberegning.
2. At prisjusteringer skjer etter en vedtatt transparent mekanisme som gir forutsigbarhet.
3. At Konkurransetilsynet gis ansvaret for å følge opp at ansvaret ikke forvaltes slik at Tine øker sin markedsrett, men på en måte som skaper et konkurransenøytralt system.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge disse prinsippene til grunn for videre arbeid med implementeringen av ny prismodell og for eksempel se til telekom-bransjen, hvor NKOM har lyktes med kontrollsystemet.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at det i proposisjonen om jordbruksavtalen i 2023 tydelig framgikk at det ble satt ned et arbeid for å utrede avvikling av målpriser, for å overholde Norges forpliktelser i WTO. To faggrupper for henholdsvis korn og melk, med representasjon fra relevante aktører, har avgitt to fagrappporter, og en partssammensatt arbeidsgruppe har avgitt rapport til avtalepartene med grunnlag i fagrapportene. I avtalen er partene enige om å overføre melk fra målprismodellen til volummodellen. Dette er tilsvarende endring som er gjennomført i flere etapper siden 2007 for kjøtt og egg, og som har vært notifisert til WTO med reduksjon i AMS med grunnlag i at beregning av AMS ut fra en statlig administrert målpris bortfaller.

Endringen vil bli notifisert til WTO i samsvar med bestemmelsene gitt i WTOs landbruksavtale.

Disse medlemmer er enig i at det videre arbeidet med overgangen må skje på en grundig måte, slik at det kan gjennomføres høringer på endringer som ligger utenfor jordbruksavtalen. Det er viktig for tilliten til et nytt system. Disse medlemmer viser til at gjennomføringen er skjøvet ut i tid sammenlignet med jordbrukets krav, for å gi tilstrekkelig tid til disse prosessene. Endringen skal gjennomføres på en måte som ikke svekker konkurransen på industrileddet når summen av markedsregulators rettigheter og plikter vurderes samlet.

Disse medlemmer viser videre til at regjeringen i proposisjonen har uttrykt at det skal igangsettes et arbeid med sikte på forbedringer av ulike elementer i markedsordningen for melk.

Disse medlemmer merker seg at regjeringen signaliserer at det kan være aktuelt å vurdere tiltak for å bidra til at Tine som markedsregulator kan ha nødvendig tillit gjennom tydeliggjøring av grensesnitt og forenklinger i selve markedsreguleringssystemet. Disse medlemmer støtter dette, og mener det bør følges opp videre. Dette er viktig for å sikre nødvendig tillit til systemet, og disse medlemmer viser til at dette er noe som også ble tatt opp i den åpne høringen i komiteen.

OM AVVIKLING AV KONKURRANSEFREMMEDE TILTAK I PRISUTJEVNINGSORDNINGEN FOR MELK

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at regjeringen hittil har stått fast på avviklingen av konkurransefremmende tiltak i prisutjevningsordningen for melk, dette til tross for at en rekke faglige aktører har gitt klart uttrykk for at dette vil svekke konkurransen i meieri-markedet.

Disse medlemmer er opptatt av at forutsetningene for konkurranse på like vilkår må forsterkes. De konkurransefremmende tiltakene i sektoren, som ligger innenfor prisutjevningsordningen, må videreføres og ikke fases ut så lenge konkurransen er like skjev som i dag.

Disse medlemmer viser i den forbindelse til at regjeringen i Prop. 105S (2023–2024) selv skriver:

«Det generelle inntrykket fra høringen var at blant annet de uavhengige meieriene og tilknyttede aktører er negative til de foreslåtte endringene. Konkurransetilsynet og Forbrukerrådet har også innvendinger mot deler av forslaget. Flere av høringsinstansene ser behov for en helhetlig gjennomgang av PU, og knytter dette blant annet til arbeidet med utredning av markedsordningen for melk. Noen av høringsinstansene, herunder Tine SA og Norges Bondelag, mener de konkurransefremmende tiltakene bør fases ut av PU eller avvikes i sin helhet, men støtter subsidiært departementets forslag. Flere høringsinstanser var også kritiske til prosessen forut for høringen.»

Disse medlemmer mener regjeringens egen omtale i seg selv skulle tilsi at regjeringen unnlater å gjennomføre de foreslåtte kuttene i de konkurransefremmende tiltakene.

Disse medlemmer mener videre at omleggingen fra målpris til volummodell, der Tine får ansvaret for å sette en planlagt gjennomsnittlig engrospris, ytterligere forsterker utfordringene for Tines konkurrenter. Dette betyr at endringer i de konkurransefremmende tiltakene ikke kan gjennomføres før man

1. kjenner den endelige innretningen for ny prisfastsetting for melkeråvaren.
2. har gjennomført en helhetlig evaluering av prisutjevningsordningen for melk i sammenheng med omlegging fra målpris til volummodell.

Basert på dette vil disse medlemmer be regjeringen avvente omlegginger av prisutjevningsordningen for melk, og heller starte en helhetlig evaluering av ordningen som del av ny markedsordning for melk. Evalueringen bør startes i sammenheng med nytt prissystem og endringer bør målsettes iverksatt fra 1. juli 2025. PU-ordningen har likviditet til en slik helhetlig gjennomgang.

Disse medlemmer mener at regjeringen må sikre aktørens forutsigbarhet med hensyn til rammevilkår knyttet til deres investeringer i anleggskapasitet og innovasjon. Å innføre flere betydelige endringer på en og samme gang stiller enda større krav til utredning og planlegging. Disse medlemmer mener at regjeringen må leve opp til Statens tidligere løfter om at dagens rammevilkår skulle utgjøre en «bunnplanke» for næringsmiddelindustriens investeringer.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at meieriprodukter utgjør om lag 15 pst. av nordmenns matinnkjøp. Reduserte priser på meierivarer og større produktmangfold vil komme forbrukerne til gode og kunne dempe den generelle prisveksten. Meierisektoren er preget av strukturelle ulemper som hemmer de små og uavhengige aktørene i bransjen.

Disse medlemmer viser til at det norske meieri-markedet historisk har vært preget av monopoler i store produktsegmenter og ingen konkurranse om bondens råvare. Dette henger sammen med at de landbrukspolitiske virkemidlene har vært brukt for å opprettholde monopolene, fremfor å stimulere til verdiskaping i hele verdikjeden. Det gjør at konkurransen i meierisektoren fortsatt er svak, noe som er til ulempe for forbrukerne.

Disse medlemmer viser til at fra 1928 til 1996 hadde det som man i dag kjenner som Tine, et lovgitt monopol i meierimarkedet. Da et samlet storting i 1996 åpnet for konkurranse, ble Tines særposisjon samtidig bevart. I årene 1996–2006 var hele meierisektoren pre-

get av et svært høyt konfliktnivå, søksmål og mistillit mellom aktørene, samtidig som konkurransen forble uønsket svak. Dette resulterte i 2007 i det såkalte melkeforliket. I melkeforliket ble aktørene og staten enige om å finne en løsning innenfor den norske landbruksmodellen som skulle gi de uavhengige meieriselskapene, på områder der Tine er dominerende aktør, permanent reduserte avgifter eller høyere tilskudd innenfor prisutjevningsordningen for melk. Dette skulle bidra til konkurranse i markedet basert på norsk melk, og slik både sikre grunnlaget for norsk landbruk og sterkere vektning av forbrukerinteressene. I 2017 ble det gjort noen mindre forbedringer i de konkurransefremmende tiltakene for å stimulere til økt konkurranse som et resultat av at konkurransen i sektoren fortsatt var svak etter 10 år med konkurransefremmende tiltak. Disse medlemmer viser til at konkurransen i meierisektoren evalueres hvert femte år. Etter valget i 2021 satte regjeringen i gang en evaluering av de konkurransefremmende tiltakene (KFT) i prisutjevningsordningen for melk, men denne gang med et mandat om at KFT skulle avvikles. På regjeringens initiativ ble det satt ned et utvalg ledet av Landbruksdirektoratet for å evaluere KFT, og deres rapport konkluderte med at en avvikling av de konkurransefremmende tiltakene vil svekke konkurransen i meierisektoren.

Disse medlemmer viser videre til Innst. 262 S (2023–2024), der Fremskrittspartiet foreslo en avvikling av ordningen med markedsregulator i landbruket, og at eksisterende målprismodeller fjernes på en måte som sikrer tillit i verdikjeden og rettferdige konkurransevilkår.

Komiteen er også kjent med at løsdriftskravet som trer i kraft fra 2034, innebærer at det må investeres i nye bygg på en rekke bruk, og at om lag halvparten av melkeprodusentene fortsatt driver produksjon i bås-fjøs. Komiteen ser det som viktig at partene er enige om å prioritere investeringsmidler for å imøtekomme løsdriftskravet for små og mellomstore melkebruk.

VELFERDSORDNINGER

Komiteen viser til at gode velferdsordninger har betydning for å bidra til likestilling og rekruttering av flere unge til landbruket. Ordningene er også av stor betydning for dyrevelferden. Tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv. er viktig for jordbruket gjennom å finansiere arbeidshjelp når brukerne pga. sykdom, svangerskap eller andre grunner ikke kan ta del i driften. Komiteen merker seg at partene også i år prioriterer å styrke velferdsordningene ved å heve satser og maksimalbeløp for avløserordningene og bevilgningen for landbruksvikarordningen, noe som er av stor betydning for å gi økt økonomisk sikkerhet ved sykdom og skade, og bedre mulighet til å ta ut ferie og fritid i løpet av året.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne viser til sine merknader i Innst. 258 S (2023–2024), jf. Meld. St. 11 (2023–2024), der Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne fremmet følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fjerne all samordning av avløsertilskuddet med annen inntekt.»

Disse medlemmer viser videre til at alle partier i komiteen unntatt Høyre og Fremskrittspartiet i samme innstilling slo fast at «en styrking av velferdsordningene er viktig for å bidra til rekruttering i landbruket». Disse medlemmer mener det er urimelig at syke bønder som har jobb utenom gården, får avkorting i støtten til sykdomsavløser. Det er positivt at dagsatsen for sykdomsavløsning økes noe i dette oppgjøret, men etter disse medlemmers syn burde avløsertilskuddet blitt utbetalt uavhengig av om bonden får sykepenge basert på andre arbeidsforhold eller ikke. Avkortingen innebærer i praksis at mange bønder med annen jobb ved siden av gårdsdriften ikke har råd til avløser.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen, senest i forbindelse med jordbruksforhandlingene i 2025, om å utrede fjerning av samordning av avløsertilskuddet med annen inntekt.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet er kjent med at jordbruket i sitt krav også foreslo at dagens samordning av tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv. med lønnsinntekter og ytelser for lønn, pensjoner, honorarer og godtgjøringer skulle fjernes. Disse medlemmer merker seg at det i Prop. 105 S (2023–2024) redegjøres for at partene i løpet av forhandlingene fikk informasjon som bidro til at de konkluderte med at det er behov for å vurdere juridiske sider og økonomiske konsekvenser av dette nærmere.

Å SETTE FORBRUKERNE I SENTRUM

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre befolkningen nok og trygg mat produsert på norske ressurser. Selvforsyningsgraden påvirkes av forbrukertrender og hva norske forbrukere vil spise, og hva jordbruket kan produsere av dette. Disse medlemmer ser det derfor som viktig å forbedre konkurransekraften til norske jordbruksprodukter, slik at forbrukerne velger norske produkter når de handler mat. Styrka konkurransekraft for norske produkter er imidlertid avhengig av blant annet pris, kvalitet, produksjonsmåte, innovasjon og evnen til å møte endringer i forbrukertrender.

Disse medlemmer ser det som viktig at landbruket må produsere det markedet etterspør, og viser til at dette er noe som også ble vektlagt i strategien for økt selvforsyning, jf. Meld. St. 11 (2023–2024) og Innst. 258 S (2023–2024).

Disse medlemmer viser til at regjeringen har prioritert å redusere presset på matprisene gjennom å kompensere jordbrukets kostnadsvekst med økt budsjettstøtte i de to siste jordbruksoppkjørene. Disse medlemmer viser til at budsjettstøtten har økt med 67 pst. over tre år.

Disse medlemmer viser også til at regjeringen har tatt flere initiativer for å styrke konkurransen i dagligvarebransjen, til beste for norske forbrukere.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre mener at norsk landbrukspolitikken fremover må tilpasses endrede forbruksvaner og endrede markedsforhold i fremtiden, og i større grad legge til rette for en næring som leverer det forbrukerne etterspør. Samtidig må norsk landbruk rustes til å møte et stadig mer krevende internasjonalt marked.

Disse medlemmer mener at å ta hensyn til forbrukerne krever at vi klarer å produsere mat som etterspørres til en pris forbrukerne er villige til å betale. Vi må ta hensyn til trender og kostholdsanbefalinger og bidra til å skape markeder for varer som er sunne og trygge for forbrukeren.

Et av målene for norsk matproduksjon må være å videreutvikle norske merkevarer som også kan ha en rolle på eksportmarkedet. Både import og eksport er nødvendige deler av den norske matvareberedskapen. Eksporttilgang kan vi neppe sikre uten at vi også tillater import av matvarer. Disse medlemmer viser til at alle importbegrensninger som øker norske matvarepriser, bidrar til å øke handelslekkasjen, samtidig som de merkes mest av de husholdningene som har dårligst råd.

Matvareprisene reguleres av flere faktorer. Prisene på en rekke norske landbruksprodukter er i stor grad politisk regulert, både gjennom jordbruksoppkjøret og gjennom importvernet. I tillegg er kostnadene på dagligvarer høy i Norge, på grunn av faktorer som geografi, klima, lønnskostnader, transportkostnader og landbrukspolitikken. I tillegg er konkurransen svak i flere deler av verdikjeden for dagligvarer.

Disse medlemmer mener det bør gjennomføres en marginstudie av hele verdikjeden, fra jord til bord, for å sikre bedre oversikt over konkurransen i markedet.

Disse medlemmer viser til at matpolitikken fikk et viktig løft under regjeringen Solberg, blant annet gjennom en egen strategi for å bygge Matnasjonen Norge. Salget av lokalmat har hatt en betydelig vekst. Regje-

ringen Solberg hadde som mål at omsetningen av lokalmat skulle være over 10 mrd. kroner i 2025, men allerede i 2019 nådde den totale omsetningen 11 mrd. kroner. Det ble opprettet matgledekorps i seks fylker som gir råd og veiledning om hvordan få til bedre måltidsopplevelser for eldre i kommunale institusjoner. Denne veksten har bremsset opp under sittende regjering.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre oppfølging av Matnasjonen Norge, og vurdere nødvendige tiltak for å styrke satsingen på lokalmat.»

MARKEDSREGULERING

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre vil understreke at markedet og verdikjeden for jordbruksvarer besitter en rekke unike karakteristika som differensierer dem fra andre varemarkeder. Det er derfor behov for et balanseringssystem for dette markedet, akkurat som det er behov for et importvern. Samtidig bør målet om økt konkurransekraft understrekes i større grad, og markedsreguleringen bør i større grad ta sikte på å forbedre konkurransen i verdikjeden.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre mener at konkurranse, parallelt med aktørenes innovasjonsevne, utgjør en vesentlig katalysator for implementeringen av nye bærekraftige produksjonsmetoder, effektive markeder og utviklingen av nye og forbedrede produkter gjennom hele verdikjeden.

Disse medlemmer vil minne om at markedsbalanseringen i landbruket i Norge ble etablert som en kriselov av 6. juni 1930, den såkalte omsetningsloven. Bakgrunnen var jordbrukskrisen i de vestlige landene, som satte inn mot slutten av 1920-årene.

Mange land har praktisert en utstrakt intervensjon i jordbrukssektoren. Det har i årene etter omsetningsloven ble vedtatt, ved en rekke anledninger vært diskutert om det er spesifikke egenskaper ved jordbruksvaremarkedet som gjør at en slik regulering er nødvendig eller ønskelig. Det har i den forbindelse vært trukket frem effektivitets- og fordelingsargumenter for hvorfor markedet for jordbruksvarer trenger å reguleres.

Disse medlemmer er opptatt av at den teoretiske bakgrunnen for dette er at i et uregulert marked vil prisvariasjonene på jordbruksprodukt være store, noe som skaper utfordringer både for produsenter og forbrukere. Dette vanskeliggjør planleggingen for den enkelte bonden og er et hinder for en effektiv ressursbruk. Det kan også skape usikre tilførselssituasjoner for forbrukeren. I tillegg møter prisene på jordbruksprodukter et generelt prispress. Det er derfor viktig for disse medlemmer å minne om at forsøk på å bedre økono-

mien gjennom økte overføringer vil kunne resultere i prisfall som tenderer mot mer enn å oppheve gevinstene ved produksjonsøkningen. Det har man sett tendenser til etter de siste to jordbruksoppgjørene.

Disse medlemmer viser til at i et uregulert marked står forbrukeren i en posisjon til å ta ut hele rasjonaliseringsgevinsten i jordbruket. Derfor er markedet for en rekke landbruksprodukter innrettet på en annen måte enn markedet for andre matvarer. Her settes det først en pris, enten en «målpris» fremforhandlet med politiske myndigheter, eller en Planlagt Gjennomsnittlig Engrospris (PGE). Deretter gjennomføres det løpende såkalte markedsbalanseringstiltak for å skape likevekt i markedet rundt denne prisen. Disse tiltakene, for eksempel for å redusere kvantum, iverksettes av markedsaktører som har fått i oppdrag å være markedsregulator, dvs. samvirkeforetakene, altså Tine, Nortura og Felleskjøpet. Tiltakene finansieres av aktørene selv, gjennom omsetningsavgift. I tillegg har markedsordningen enkelte andre funksjoner som ivaretar andre målsettinger, bl.a. mottaksplikt og forsyningsplikt.

Disse medlemmer mener det er viktig å huske på at mottaksplikten gir primærprodusentene avsetningssikkerhet, og dermed bidrar til landbruk over hele landet. Denne avsetningssikkerheten svekker imidlertid i stor grad effektiviteten til produksjonsregulerende tiltak, og stimulerer således også til overproduksjon.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre peker på at forsyningsplikten, markedsregulators plikt under gitte forutsetninger til å forsyne uavhengige aktører med norsk råvare til like vilkår, kan ses på som et konkurransepolitisk virkemiddel innenfor ordningen, for å redusere konkurransevirkningene av markedsregulators posisjon.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre er skuffet over hvordan noen av markedsregulatorene ikke synes å ivareta denne oppgave på en måte som hindrer konkurransevidning. Målsettingen er at alle industriaktører skal ha likeverdig tilgang til norskproduserte råvarer. Disse medlemmer er klar over at denne delen av markedsregulators rolle er organisert ulikt hos de ulike aktørene. utfordringene knyttet til dette har vi særlig sett hos Tine, og til dels hos Nortura, gjennom deres sammenblanding av markedsregulatorrollen med rollen som den største kommersielle aktøren i markedet. Disse medlemmer har imidlertid registrert Norturas initiativ til i fremtiden å organisere seg på en måte som vil ivareta dette skillet på en måte som ikke virker konkurransevidende eller vil være egnet til å svekke tilliten til Norturas rolle som markedsregulator.

Disse medlemmer har registrert at disse utfordringene, særlig knyttet til regulering av melkemarkedet,

gir en situasjon preget av søksmål, også pågående, men at også innenfor markedet for egg har reguleringen vært utfordrende. Et fellestrekk for sektorene er altså at konfliktlinjene står mellom de samvirkene som er markedsregulatorer og uavhengige aktører. Samtidig har det det siste året, i sektor etter sektor, oppstått underskuddssituasjoner, som den pågående mangelen på egg og melk, og overskuddssituasjoner innenfor kjøtt, som fører til at store mengder vare blir liggende på reguleringslager.

Disse medlemmer vil minne om at disse utfordringene ble løftet allerede i 2015 av det såkalte Markedsbalanseringsutvalget, som leverte en tydelig rapport. Et samlet utvalg tok til orde for endringer, særlig for å øke tilliten, men ingen av de større forslagene som ble fremmet, har foreløpig blitt realisert, til tross for at regjeringen-Solberg forutså utfordringene som kunne følge som en konsekvens av å ikke gjøre endringer. Disse medlemmer vil minne om at bare noen få av endringene som ble fremmet for Stortinget i Meld. St. 11 (2016–2017) ble vedtatt. I Markedsbalanseringsutvalgets rapport ligger det flere konkrete forslag, herunder til deregulering. I den juridiske vurderingen som er vedlagt rapporten heter det at det har

«utviklet seg et eget og særpreget normsystem uten klart definerte rettigheter og plikter, som langt på vei fremstår som frakoblet fra Stortingets lovgivende myndighet.»

De deregulerte sektorene frukt/grønt og kylling opplever ikke verken større konflikter eller underskudd.

Disse medlemmer har registrert at flere har påpekt at konkurransen i markedene, spesielt melk, er skjør. Dette gjelder bl.a. Konkurransetilsynet (Dagligvare rapport 2022), Landbruksdirektoratet (Rapport 47/22 utredning om konkurransefremmende tiltak) og en forskningsartikkel i Samfunnsøkonomen 4/2020 av professorene Foros, Hjelmeng og Kind. Sistnevnte påpeker også at innenlands konkurranse, dog innenfor tollvernet, er en forutsetning for innovasjon og produktutvikling.

Disse medlemmer vil også minne om Hjelmeng-utvalgets anbefalinger fra 2019, som reflekterte nettopp dette behovet for å tilpasse konkurransereguleringen til den stadig skiftende økonomiske virkeligheten. Ved å sikre at reguleringene er relevante, proporsjonale og tilpasset de spesifikke behovene i dagens næring, kan man legge til rette for en mer dynamisk og konkurransedyktig økonomi i sektoren, som fremmer innovasjon og vekst.

Hjelmeng-utvalget anbefalte også en grundig gjennomgang og evaluering av eksisterende reguleringer for å sikre at de ikke unødvendig begrenser konkurransen, eller at nye aktører hindres i å komme inn på markedet, slik også Konkurransetilsynet nylig har anbefalt.

Disse medlemmer mener at den siste tiden har vist at det åpenbart er behov for en mer fleksibel tilnærming til regulering, spesielt med tanke på raske endringer i teknologi og markedstrender, særlig i lys av utfordringene knyttet til dagligvarepriser og konkurranse i hele verdikjeden for mat.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen flytte ansvaret av markedsregulering av melk og kjøtt til en uavhengig aktør for å sikre en mer uavhengig markedsregulering.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at norske bønder selv må dekke kostnadene ved overproduksjon gjennom reduserte avregningspriser for råvarene og økt omsetningsavgift for å finansiere kostnadene til å balansere markedet. Fordi jordbruket har det økonomiske ansvaret for overproduksjon, er det naturlig at de har ansvaret for markedsbalanseringen. Ansvaret er derfor lagt til Omsetningsrådet og markedsregulatorene.

Disse medlemmer viser til at tiltakene for å balansere markedet skal være mest mulig kostnadseffektive. Dette kravet oppfylles gjennom de viktigste tiltakene for å oppnå en best mulig balanse mellom norsk produksjon og forbruk, som er bruk av prissignal til produsentene (avregningspris) og markedet (engrospris). Disse medlemmer mener derfor at markedsregulator må være en aktør i varestrømmen, slik Tine og Nøtting er. Det at bøndene, som betaler reguleringen gjennom omsetningsavgift, også er eier av markedsregulatorene er også et viktig insitamant til at kravet til kostnadseffektivitet blir fulgt.

Disse medlemmer understreker at markedsregulators mottaks- og forsyningsplikt er avgjørende for norsk jordbruk og næringsmiddelindustri. Alternativet til dagens markedsreguleringssystem vil være kontraktproduksjon, og innenfor en slik modell kan ikke mottaks- og forsyningsplikten man har i dag bli videreført. Disse medlemmer mener derfor at det ikke er grunnlag for å endre gjeldende modell for markedsregulering.

IMPORTVERN

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre vil minne om at Norge har en utfordrende geografi og klimatiske forhold, som gjør det vanskelig å ha en volumproduksjon i fri konkurranse med utenlandske produsenter. Import- og tollvern er således en viktig beskyttelse for norsk landbruk mot konkurranse fra utenlandske aktører, og bør bevares. Samtidig er det viktig å være klar over kostnadene forbundet med et slikt vern. En konsekvens av import- og tollvernet er at vernet gjør det mindre lønnsomt for utenlandske aktører å etablere seg i Norge, som igjen bidrar til svekket

konkurranse i dagligvaresektoren, konsentrert markedsrett og høyere matvarepriser for forbrukerne.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at dagens importvern påvirker i stor grad forutsetningene for konkurranse i verdikjeden for dagligvarer og dermed prisen på mat. Det svekker konkurransen på leverandørleddet her hjemme, fordi det begrenser muligheten leverandører med produksjonsanlegg i utlandet har til å tilby sine varer til konkurransedyktige vilkår. Som en konsekvens reduserer det derfor muligheten utenlandske aktører har til å utnytte et eksisterende sortiment med egne merkevarer, produsert i utlandet, ved etablering i Norge. For tilberedte matvarer får det uheldige konsekvenser, gjennom at ulike terskelverdier gjør at mange produkter havner i tollposisjon, og medfører at kun de største etablerte aktørene klarer å tilpasse seg.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen evaluere eksisterende reguleringer knyttet til markedsregulatorene, for å sikre at ikke konkurransen begrenses unødvendig, eller at det hindrer nye aktører i å komme inn på markedet.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at Konkurransetilsynet i større grad enn i dag kan følge opp landbrukssektoren.»

«Stortinget ber regjeringen gå gjennom norsk importvern for å identifisere hvilke tollbarrierer som kan justeres på en måte hvor det gir størst mulig fordel for forbrukerne, med minst mulig ulempe for landbruket.»

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre og offentliggjøre en marginstudie av hele verdikjeden for dagligvarer.»

TEKNOLOGI OG INNOVASJON

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne mener det er viktig å tilpasse landbrukspolitikken til en verden i endring, og noterer seg at deler av jordbrukssektoren tar i bruk innovativ teknologi, til tross for manglende satsing fra regjeringen. Moderne, norsk agroteknologi er fremtiden, og kan være med på å sikre fremtiden til bøndene i Norge. De senere årene har flere norske bønder sett muligheter i nye innovative og teknologiske løsninger i landbruket. Disse løsningene har gitt grobunn for flere bedrifter innenfor landbruksteknologi eller agroteknologi, en næring som er i ferd med å bli et av verdens raskest voksende markeder.

Disse medlemmer er særlig opptatt av forskning og utvikling, samt produksjon av mekaniske og

tekniske landsbruksverktøy og hvordan det har gjort det norske jordbruket innovativt og at det blir enklere å ta i bruk ny teknologi. Norsk landbruk er sterkt mekanisert i verdensmålestokk. Det er allerede flere norske landbruksbedrifter som har lykket med å utvikle nye innovative og teknologiske oppfinnelser, og noen av disse står nå på trappene for eksport til utlandet. Norge har mange fortrinn i eksport av teknologiske løsninger, og disse angår også agriteknikk.

Disse medlemmer mener at de etablerte norske agriteknikk-bedriftene har store og gode muligheter for eksport. Bedriftene må dog skaleres opp, og flere må tørre å satse i et internasjonalt marked. Samtidig må det skapes enda flere små og mellomstore bedrifter, slik at vi får flere arbeidsplasser i fremtiden. For at dette skal bli en realitet, må næringen ha gunstige og stabile rammevilkår. Disse medlemmer er derfor opptatt av å tilrettelegge for utviklingen av nettopp agriteknikknæringen, fordi det både skaper nye arbeidsplasser og samtidig har et stort potensial for nye eksportinntekter.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for økt areal-uavhengig produksjon slik som urban landbruksproduksjon og vertikalt landbruk.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen knytte norsk landbrukspolitikk tettere mot landbrukspolitikken til EU, gjennom først å utrede de viktigste muligheter i et felles europeisk marked, sammenlignet med dagens situasjon.»

KULTURLANDSKAP

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det norske jordbrukets kulturlandskap er en viktig del av norsk kulturarv fordi det er et resultat av mange generasjoners bosetting og ressursutnyttning. I innmark og utmark finnes en mosaikk av åker og eng, kantsoner, slåttemark og beitemark, vann, bygninger, tun, gjerder, veier og andre typer natur- og kulturminneelementer. Ulike naturgitte forhold har gitt stor variasjon i produksjonsmåter og ressursutnyttelse i ulike deler av landet, med tilhørende særpregede kulturlandskap. Endringer i driftsmåtene har gitt et jordbrukslandskap preget av både elementer fra historisk bruk og moderne driftsmetoder.

Flertallet viser til at landets landbrukseiendommer samlet har over én million bygninger. De representerer store bruksressurser, men også utfordringer knyttet til det å forene bosetting og moderne gårdsdrift med gammel bygningsmasse og endret bruk. Mange av disse

bygningene utgjør en mangfoldig og verdifull kulturarv, både som enkeltvis bygninger og helhetlige kulturmiljøer, og som nøkkelementer i jordbrukets kulturlandskap.

Flertallet viser til at kulturlandskap og åpent lavland er viktige økosystemer som leverer tjenester som matproduksjon, produksjon av dyrefôr, pollinering og naturmangfold.

Det er sentralt å finne løsninger som kan bidra både til å beholde et åpent og levende jordbrukslandskap generelt og til å ivareta de spesielt verdifulle områdene og elementene i kulturlandskapet. En nøkkelfaktor er å stimulere til fortsatt jordbruksdrift i hele landet.

Erfaring viser dessuten at ivaretagelse av de spesielt verdifulle områdene forutsetter kunnskapsbaserte prioriteringer, motiverte grunneiere og stimulans til den driften som skaper kulturlandskapsverdiene.

Flertallet viser til at kulturlandskapet er i stadig forandring. Jordbruksdrift bidrar til å holde landskapet åpent ved beiting, dyrking og slått. Norsk jordbruk er mangfoldig. Mangfoldet er en forutsetning for og et resultat av landbruk over hele landet, og det er derfor viktig at alle bruk utnytter sitt potensial. Andre sentrale bidrag fra jordbruket, i tillegg til matproduksjon, er samfunns-goder som blant annet biologisk mangfold, reiseliv, opplevelser, velferdstjenester, verdiskaping i hele landet, kulturlandskap, kulturminner og kulturmiljøer. Dette gir grunnlag for næringsutvikling og vekstkraftige distrikter over hele landet.

OMRÅDERETTET INNSATS – MATPRODUKSJON I NORD OG FJELLANDBRUKET

Komiteen understreker betydningen av et aktivt landbruk med matproduksjon over hele landet for å sikre vår nasjonale matforsyning og matberedskap. I jordbruksoppgjøret 2022 ble partene enige om å etablere en særskilt satsing på Nord-Norge, og komiteen merker seg at partene er enige om å videreføre og forsterke denne satsingen, bl.a. gjennom å styrke tilskudd som bidrar til bedre produsentøkonomi i landsdelen. Komiteen viser til at satsingen vil bidra til økt utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter knyttet til det arktiske landbruket.

Komiteen merker seg videre at partene er enige om å følge opp Stortingets ønske om å utrede og prøve ut et teigbasert system, som skal bidra til drift av krevende areal. Dette er viktig for å kunne ta ressurser over hele landet i bruk til matproduksjon, og komiteen merker seg at det nå skal settes i gang en prøveordning i utvalgte kommuner i Nord-Norge med stor andel areal som det ikke søkes tilskudd til.

Komiteen merker seg videre at partene er enige om en forlengelse av satsingen på fjellandbruket med tre

år til 2027, og at ansvaret for å følge opp satsingen flyttes fra statsforvalteren til Trøndelag fylkeskommune.

ØKT PRODUKSJON OG FORBRUK AV NORSK KORN, FRUKT OG GRØNT

Komiteen viser til at grøntsektoren er i vekst, og mener det er et stort potensial for å øke norsk selvforsyning gjennom økt produksjon av norsk frukt og grønt som kan produseres på norske arealer. Komiteen merker seg at partene er enig om å følge opp Stortingets ønske i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 11 (2023–2024), både med tiltak som styrker grøntsektorens konkurransekraft mot import, og som øker produksjonen.

Komiteen viser videre til at økt produksjon og forbruk av norsk korn er viktig for å nå målene om økt selvforsyning, og merker seg at partene er enige om å legge til rette for økt lønnsomhet i kornproduksjonen, gjennom økte målpriser, der prisen for mathvete økes mer enn prisen for førkorn. Det innføres også et særskilt arealtilskudd for hvete og for oljefrø, erter og proteinvekster som legges til arealtilskudd for korn. Komiteen ser det også som positivt at partene er enige om økte målpriser innen grøntsektoren, pristilskudd grønt, arealtilskudd, tilskudd til fellesanlegg for frukt.

Komiteen merker seg at partene i årets jordbruksoppgjør er enige om å prioritere økt lønnsomhet i kornproduksjonen, bl.a. gjennom økte målpriser der prisen for mathvete økes mer enn prisen for førkorn, og at det innføres et særskilt arealtilskudd for hvete og for oljefrø, erter og proteinvekster som legges til arealtilskudd for korn. Komiteen merker seg også positive nye initiativ innenfor grøntsektoren i årets avtale, slik som pristilskudd grønt, arealtilskudd og tilskudd til fellesanlegg for frukt.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne, vil likevel understreke at Stortingets vedtak og føringer i behandlingen av Meld. St. 11 (2023–2024) forutsetter gode rammevilkår for grøntsektoren og en styrking og prioritering av økt produksjon av frukt, grønt og matkorn – i samvirke med tiltak lenger oppe i verdikjeden for å sørge for at etterspørselen etter frukt, grønt og matkorn generelt, og norskprodusert plantebasert mat spesielt, øker.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, forventer at en slik helhetlig politikk blir en del av den varslede planen for mer plantebasert mat som vil legge føringer inn mot kommende års jordbruksoppgjør.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne mener at det er behov for flere konkrete tiltak for å lykkes med økt produksjon og forbruk av norsk korn, frukt og grønt, ikke minst gjennom jordbruksavtaleinstituttet. Disse medlemmer mener at det er avgjørende for å nå målene om økt produksjon og forbruk av norsk korn, frukt og grønt at forskjellene mellom tilskudd til husdyrproduksjon og tilskudd til planteproduksjon utjevnes. Disse medlemmer viser dessuten til at jordbruket og staten har en betydelig utfordring i å følge opp de konkrete tiltakene som er foreslått i Grøntutvalgets rapport fra 2020. Disse medlemmer viser til at grøntproduksjon står for en femtedel av verdiskapingen i jordbruket, men mottok bare 3 pst. av budsjettmidlene over jordbruksavtalen i 2023. Skal vi lykkes med en nødvendig omstilling fra mindre kjøttbasert til mer plantebasert jordbruk, er det avgjørende at aktørene i jordbruket belønnes i form av økte inntektsmuligheter og risikoavlastning for dem som ønsker å teste ut ny planteproduksjon.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne mener derfor at regjeringen fram til neste jordbruksoppgjør bør utrede en statlig risikoavlastningsordning som både kan være utformet som en investeringsstøtteordning og/eller en rentefri låneordning for produsenter som ønsker å satse på ny plantebasert matproduksjon. Videre bør distriktstilskudd til grønt- og potetproduksjon utvides til å omfatte flere sorter grønnsaker og inkludere proteinvekster.

Disse medlemmer viser til at det framgår av proposisjonen at partene er enige om at Landbruksdirektoratet skal utrede et eventuelt tilskudd som støtter opp om produsenteide lagre, pakkerier og terminaler for grøntsektoren, herunder også bær, tilsvarende det tilskuddet som i dag gis til fellesanlegg frukt. Disse medlemmer er positive til dette, og ser det som et mulig viktig virkemiddel for å styrke produsentleddet i grøntsektoren og dermed også den samlede grøntpolitikken. Disse medlemmer forutsetter at utredningen er ferdig i tide til at en slik ny ordning kan inngå som del av landbruksoppgjøret 2025.

Disse medlemmer viser videre til næringskomiteens høring hvor flere aktører tok opp markedshager som et viktig tiltak for økt grøntproduksjon og for å gjøre det mer lønnsomt for grønnsaksbønder å drive på små areal. Markedshager utfordrer ofte en monokultur-tankegang, og kan samtidig produsere et mangfold av sorter på en arealeffektiv måte. Samtidig formidler mange slike markedshager kunnskap og gjør andre sorter tilgjengelige for forbruker enn de man finner hos dagligvarekjedene.

Disse medlemmer fremmer på den bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen senest i forbindelse med jordbruksoppkjøret for 2025 etablere ordninger som stimulerer til økt bruk av markedshager og andelsbruk av frukt og grønt, og som ikke er basert på mengde areal i bruk, men heller produksjon, mangfold og kvalitet.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne mener også at Opplysningskontoret for frukt og grønt kan spille en viktig rolle for å øke produksjon og omsetning av frukt og grønt, men da må kontoret styrkes og finansieringsordningen endres. Disse medlemmer mener at det i større grad bør være en felles finansieringsordning av opplysningsarbeidet med mat, og at dette arbeidet gjøres helhetlig, i stedet for dagens modell basert på en omsetningsavgift knyttet til forbruk av de ulike produktgruppene hvert enkelt kontor har ansvar for. Disse medlemmer støtter også forslag om å utrede en modell der et uavhengig opplysningskontor for bærekraftig og helsefremmende mat erstatter dagens opplysningskontor for henholdsvis kjøtt, egg og frukt og grønt.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen styrke Opplysningskontoret for frukt og grønt, og utrede en modell med et uavhengig opplysningskontor for bærekraftig og helsefremmende mat.»

KJØTT OG EGG

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne, merker seg at prognosene for kjøtt og egg i 2024 viser stor variasjon i markedssituasjonen for de ulike produksjonene. Spesielt har det de siste årene vært store svingninger når det gjelder egg, med store overskudd og iverksetting av reguleringstiltak i 2022, mens det i 2023 og 2024 har vært underdekning av norske egg i markedet. Det har også i perioder vært mangel på melkeprodukter i markedet, og våren 2024 er det mangel på norske poteter i markedet. Selv om det er ulike grunner til at det i perioder er underdekning av norske landbruksprodukter i markedet, bl.a. reduserte avlinger på grunn av ekstremvær, mener flertallet at dette understreker betydningen av å sikre matproduksjon på norske ressurser, og at ordningen med markedsregulering fungerer etter hensikten, til beste for både forbrukere og bønder.

Komiteen merker seg videre at partene i avtalen er enige om å følge opp Stortingets føringer om å vurde-

re nye produksjonsregulerende virkemidler, jf. følgende flertallsmerknad, der et flertall i komiteen vil:

«... understreke viktigheten av at inntektsopptrapingen ikke fører til overproduksjon. Overproduksjon vil gi økte kostnader og svekket lønnsomhet for bonden, og kunne undergrave målene om inntektsutjevning og selvforsyning. Flertallet viser til behovet for å vurdere nye produksjonsregulerende virkemidler, og mener det skal gjennomføres en utredning av nye virkemidler for produksjonsregulering for ulike produksjoner innen 1. april 2025. Utredningen skal skje i tett dialog med faglagene.»

Komiteen merker seg at departementet vil legge fram endelig mandat og oppnevne medlemmer til arbeidsgruppe, og vektlegger at også industriaktørene og konkurransemyndighetene skal være representert i arbeidsgruppa, i tillegg til representanter fra avtalepartene.

LANDBRUKETS UTVIKLINGSFOND (LUF)

Komiteen viser til at ordningen under Landbrukets Utviklingsfond (LUF) omfatter virkemidler innenfor næringsutviklings-, klima- og miljøtiltak, herunder tilskuddsordninger, utviklingsprogrammer og prosjekter. Komiteen merker seg at flere av virkemidlene som ligger under LUF, er viktige for å følge opp målene våre i landbrukspolitikken, bl.a. knyttet til utvikling og investering i næringen, økt produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke og økologisk mat, samt utdanning, kompetanseheving og landbruksforskning.

Komiteen er kjent med at det er et stort behov for å oppgradere driftsapparatet i jordbruket, bl.a. som en følge av tilpassing til dyrevelferdskrav og løsdriftskravet som trer i kraft i 2034. Det er derfor viktig med gode investeringsordninger, for å sikre omstilling, oppgradering og opprettholdelse av matproduksjon over hele landet. Midlene til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midlene) er prioritert høyt for å kunne bidra til økonomisk bærekraftig utvikling og omstilling av små og mellomstore bruk i hele landet.

Komiteen er kjent med at målretta investeringsvirkemidler spesielt mot små og mellomstore melkebruk etterspørres i stor grad, og merker seg at partene også er enige om å prioritere støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringen, herunder støtte til investeringer innen småskala grøntproduksjon. Avtalepartene prioriterer også investeringstilskudd for å imøtekomme dyrevelferdskrav, ordninger med klima- og miljøinnetning, og en distriktsrettet satsing mot nordområdene. Komiteen viser videre til en sterk prioritering av midler til drenering. Bedre dreneringstilstand er et tiltak for klimatilpassing, det øker avlingene og bidrar dermed til økt selvforsyning. Komiteen merker seg at partene understreker at nåværende tilskuddsnivå skal ligge fast. Det bidrar til forutsigbarhet i bondens planlegging av investeringsaktiviteter.

DYREVELFERD

Komiteen understreker at god dyrevelferd er viktig, og en forutsetning for bærekraftig matproduksjon. Det er et gode for samfunnet og et konkurransefortrinn for norsk mat, siden det bidrar til at forbrukerne velger norskprodusert mat. Komiteen merker seg at partenes ambisjon er at dyrevelferden skal utvikles videre, og at norsk jordbruk skal være verdensledende på dyrevelferd. Partene er bl.a. enige om at hensynet til dyrevelferd skal prioriteres høyt innen forvaltningen av IBU-midlene, bl.a. knyttet til investeringer i løsdriftsfjøs.

Komiteen viser til at Mattilsynet er det viktigste verktøyet for å overvåke dyrevelferd og for å utvikle regelverket, samt å drive god rådgiving og et målrettet samarbeid med produksjonsnæringene. Komiteen viser videre til at regjeringen jobber med en helhetlig dyrevelferdsmelding som skal fremmes i løpet av 2024.

JORDBRUKSKONTO

Komiteen merker seg at jordbruket har jobbet for at det skal innføres en «jordbrukskonto» tilsvarende den ordningen med tømmerkonto man har i skogbruket, og at dette var en del av kravet fra jordbruket. Komiteen merker seg at finansministeren i forbindelse med arbeidet med statsbudsjettet for 2025 vil utrede om det er grunnlag for en slik ordning.

SAUEULL TIL NORSK ULLPRODUKSJON

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne viser til at det er mangel på norsk hvit saueull av 1. sortert kvalitet. Norsk tekstil-, kles- og dels møbelindustri bruker norsk ull, og i dag kjøper disse bransjene all 1. sortert norsk kvit saueull (NKS-ull) som produseres. Utfordringen er at produksjonen er dalende, noe som igjen henger sammen med at sauebondens betaling for slik ull mer eller mindre har stått stille siden 1994. I 1997 var prisen sauebonden fikk per kilo ull 30 kroner og i 2023 var den 39 kroner. Dersom utviklingen skulle fulgt KPI, ville satsen i 2023 vært 55 kroner per kilo. Selv om Landbruksdirektoratet kan gjøre justeringer i støtte for ull av lavere kvalitet til 1. sortert ull, er også størrelsen på denne type støtte lavere nominelt i 2023 enn den var i 1994. Den samlede budsjettstøtten til ullproduksjon har også gått ned. Utfordringen er at sauebondens betaling for ull i det alt vesentlige er fastsatt i de årlige jordbruksoppgjør, mens ull er en industrivare med pris satt på verdensmarkedet.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Venstre mener at regjeringen i større grad må vri støtte til sauebønder fra tilskudd per dyr til tilskudd til ullproduksjon av høy kvalitet.

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen legge til rette for økt arealavhengig produksjon slik som urban landbruksproduksjon og vertikalt landbruk.

Forslag fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremover styrke satsingen på produksjon av plantevekster til mat, for å øke selvforsyningen.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen følge opp jordbrukets klimaavtale om å bidra til å endre matforbruket i den norske befolkningen slik at matforbruket i størst mulig grad blir i tråd med kostholdsrådene.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen innrette produksjonsstøtten slik at det i større grad lønner seg å produsere mat med lavt utslipp og bruk av lokale ressurser.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen utarbeide en nasjonal jordhelsestrategi.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen legge til rette for at det kan dyrkes mer belgvekster som for eksempel erter og åkerbønner.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen arbeide for at norske produkter, for eksempel frukt og grønnsaker, kan ha større avvik i fasong ut til forbruker.

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen øke informasjon til forbrukere om mat, sunt kosthold og riktig ernæring.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen legge bedre til rette for bruk av klimavennlig og bærekraftig føring.

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen bruke dekningsgrad som mål på hvor godt rustet Norge er til å sikre befolkningen mat i en krisesituasjon.

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre:

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen foreta en gjennomgang med sikte på å redusere antall tilskuddsordninger og forenkle dem, slik at det blir mer attraktivt for bonden å tilpasse seg det forbrukerne etterspør fremfor tilskuddsordningene.

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å forenkle jordlovas bestemmelser for deling av jordbrukseiendom.

Forslag 13

Stortinget ber regjeringen redusere de offentlige utgiftene til administrasjon, regulering og styring av landbrukssektoren, og omdisponere slike midler til inntektsskapende tiltak for næringen.

Forslag 14

Stortinget ber regjeringen gjennomgå kvotebegrensninger og konsesjonsgrenser for produksjon fra enkeltbruk og samdrifter, og gjøre det enklere å dele eiendommer når hensikten er å styrke og rasjonalisere nabobruk.

Forslag 15

Stortinget ber regjeringen legge disse prinsippene til grunn for videre arbeid med implementeringen av ny prismetode og for eksempel se til telekom-bransjen, hvor NKOM har lykket med kontrollsystemet.

Forslag 16

Stortinget ber regjeringen sikre oppfølging av Matnasjonen Norge, og vurdere nødvendige tiltak for å styrke satsingen på lokalmat.

Forslag 17

Stortinget ber regjeringen flytte ansvaret av markedsregulering av melk og kjøtt til en uavhengig aktør for å sikre en mer uavhengig markedsregulering.

Forslag 18

Stortinget ber regjeringen evaluere eksisterende reguleringer knyttet til markedsregulatorer, for å sikre at ikke konkurransen begrenses unødvendig, eller at det hindrer nye aktører i å komme inn på markedet.

Forslag 19

Stortinget ber regjeringen sørge for at Konkurransetilsynet i større grad enn i dag kan følge opp landbrukssektoren.

Forslag 20

Stortinget ber regjeringen gå gjennom norsk importvern for å identifisere hvilke tollbarrierer som kan justeres på en måte hvor det gir størst mulig fordel for forbrukerne, med minst mulig ulempe for landbruket.

Forslag 21

Stortinget ber regjeringen gjennomføre og offentliggjøre en marginstudie av hele verdikjeden for dagligvarer.

Forslag fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 22

Stortinget ber regjeringen, i neste års jordbruksoppgjør, om å styrke satsingen på klimatiltak i jordbruket til et nivå som sikrer at jordbrukssektoren når målene i klimaavtalen mellom staten og jordbruket.

Forslag fra Høyre, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 23

Stortinget ber regjeringen innføre CO₂-merking av dagligvarer.

Forslag fra Høyre og Venstre:

Forslag 24

Stortinget ber regjeringen knytte norsk landbrukspolitikk tettere mot landbrukspolitikken til EU, gjennom først å utrede de viktigste muligheter i et felles europeisk marked, sammenlignet med dagens situasjon.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 25

Stortinget ber regjeringen i forbindelse med jordbruksoppgjøret for 2030 legge fram en plan for å øke andelen økologisk jordbruksareal i Norge til 15 pst. innen 2030, og følge opp planen med konkrete tiltak og vridning av støtteordninger i de kommende jordbruksoppgjørene.

Forslag 26

Stortinget ber regjeringen senest i forbindelse med jordbruksoppgjøret for 2025 etablere ordninger som stimulerer til økt bruk av markeshager og andelsbruk av frukt og grønt, og som ikke er basert på mengde areal i bruk, men heller produksjon, mangfold og kvalitet.

Forslag fra Høyre:*Forslag 27*

Stortinget ber regjeringen videreføre lønn til industriarbeidere som sammenligningsgrunnlag for fremtidige beregninger av inntektsmuligheter i landbruket.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne:*Forslag 28*

Stortinget ber regjeringen fastsette en normeringsfaktor for beregning av bondens inntekt tilsvarende 5 pst.

Forslag 29

Stortinget ber regjeringen styrke tollvernet ved å gå fra krone- til prosenttoll på tollinjer hvor prosenttoll gir best beskyttelse, med virkning fra 1. januar 2025.

Forslag 30

Stortinget ber regjeringen fjerne den prosentvise normeringen brukt for beregning av inntekt i jordbruket innen 2027.

Forslag 31

Stortinget ber regjeringen, i jordbruksoppgjøret for 2025, om ikke å legge til grunn en normeringsfaktor ved sammenligning av inntekt i jordbruket og andre yrkesgrupper.

Forslag 32

Stortinget ber regjeringen, senest i forbindelse med jordbruksforhandlingene i 2025, om å utrede fjerning av samordning av avløsertilskuddet med annen inntekt.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:*Forslag 33*

Stortinget ber regjeringen styrke Opplysningskontoret for frukt og grønt, og utrede en modell med et uavhengig opplysningskontor for bærekraftig og helsefremmende mat.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:*Forslag 34*

Stortinget ber regjeringen sørge for at Norge tar på seg en lederrolle i å fjerne landbruk som en del av WTO-avtalen, for å sikre Norge og andre nasjoners suverenitet over egen matproduksjon.

4. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding I og II fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Venstre, Rødt og Miljøpartiet De Grønne.

Komiteens tilråding III fremmes av en samlet komité.

Komiteens tilråding IV fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

I statsbudsjettet for 2024 gjøres følgende endringer:

Kap. Post	Formål	Kroner
Utgifter		
1150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 10 200 000 til kr 8 673 000	1 527 000
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond, <i>økes med</i> fra kr 2 331 553 000 til kr 2 389 553 000	58 000 000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 341 140 000 til kr 294 774 000	46 366 000
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i> , <i>økes med</i> fra kr 5 529 918 000 til kr 5 632 282 000	102 364 000
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med	27 577 000

Kap. Post	Formål	Kroner
	fra kr 16 139 630 000 til kr 16 112 053 000	
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres, økes med</i>	9 514 000
	fra kr 346 470 000 til kr 355 984 000	
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres, reduseres med</i>	24 408 000
	fra kr 1 914 969 000 til kr 1 890 561 000	

II

Landbruks- og matdepartementet gis fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til det fremlagte forslag til jordbruksoppgjør, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger i 2025.

III

Stortinget ber regjeringen stimulere til mindre bruk av kraftfôr og mer bruk av norskprodusert grovfôr.

IV

Stortinget ber regjeringen frem til jordbruksoppjøret for 2025 utrede en tiltakspakke for å redusere jordbruksareal som er ute av drift.

Oslo, i næringskomiteen, den 14. juni 2024

Torgeir Knag Fylkesnes

fung. leder

Solveig Vitanza

ordfører